

Tartalom

LYRA MUNDI – Élő világköltészet

DOLGOZÓSZOBA

FITTLER ÁRON: A VII–VIII. századi Japán titokzatos dalnoka – Kakinomoto no Hitomaro költészete	5
IMREH ANDRÁS: Láthatatlan fonál – válogatás kortárs francia költők verseiből	25
MARC ALYN: Ízisz	27
YVES DI MANNO: Összeszedik a leveleket... ..	28
HENRI MESCHONNIC: Mindent elmondott az arcod... ..	29
FLORENTINE REY: Mélabús	30
JEAN-LOUIS RAMBOUR: És itt a nagy Jeanne... ..	31
JEAN TORTEL: Vágtat a tűz	32
ALICIA GALLIENNE: A férfi szerelme... ..	33
JEAN-BAPTISTE PARA: Azok az idők már elmúltak	34
ANDRÉE CHÉDID: A töprengő pingvin, Hajóablak	35
CLAUDE ESTEBAN: Testem	37

SZALON

GYŐREI ZSOLT: A drabális lírikus	41
OSWALD VON WOLKENSTEIN: Nincsen bajod?, Tízéves lehettem..., A szív, a fej, a test, a lélek..., Egy polgár és egy udvaronc... ..	44
FALCSIK MARI: A Dickinson-fordítás gyönyöreiről	55
EMILY DICKINSON: 519, 550, 1251, 497, 320, 219, 1747, 269, 222, 667	57
G. ISTVÁN LÁSZLÓ: A lehetőségekben élő Dickinson	62
EMILY DICKINSON: 701, 764, 633, 719, 632, 816, 829, 818, 819, 808, 824	64
GEREVICH ANDRÁS: A hold vonzása és a föld halk bűgása között – Merwin verseihez	68
WILLIAM STANLEY MERWIN: Lépcsőfokok, A másik ház, Parti madarak, A hely, Különválás, Nyelv, Halálom évfordulójára, Emlékezés	70
KUN ÁRPÁD: A mágikus pesszimista	75
TOR ULVEN versei	76

MŰTEREM

IMREH ANDRÁS: Pablo Picasso, poéta	87
PABLO PICASSO versei	88

TERASZ

KUTASY MERCÉDESZ: A jó fordítás olyan, mint egy jó bár – interjú Facundo Ruiz-szal	97
GABRIEL CORTIÑAS: Kézzel kifaragott öböl körvonalai..., Mi, kérvényezők... ..	107
V. V. FISHER: Házam egyben..., Mama mindig melenget..., Kisgyerek korában nyakára dőlt..., Gyémánt fénnyel... ..	109
EMILIO JURADO NAÓN: S s s s s s s s z... ..	112
FLORENCIA CASTELLANO: Rizsföld, Határ, Egy ápolónő talált tegnap..., Dal, ami súlyos, mint egy zsák rizs	1
FRANCO RAMÓN MASSA: Neuróniák (részlet)	15
FACUNDO RUIZ: rendezett ellenállás..., az álmatlanság... ..	118
	121

A borítóbelsőkön:

Borító II.: **SZIRTES JÁNOS** *Verőfény*, 2021, akril – fotó: **VÁRFOK GALÉRIA**

Borító III.: **SZIRTES JÁNOS:** *Hajnal*, 2022, akril – fotó: **MOLNÁR ÁGNES ÉVA**

*Mi mindent elmondott az arcod
és igazat szólt az összes porcikád
ahogy ott álltál ahogy néztél
miközben csetlett-botlott a nyelved
de ki törődött akkor a szavakkal*

FITTLER ÁRON

A VII–VIII. századi Japán titokzatos dalnoka

Kakinomoto no Hitomaro költészete

Kakinomoto no Hitomaro az egyik legkorábbi ismert japán költő az ország vaka-irodalmában. Több mint nyolcvan versét találjuk meg az első fennmaradt japán versantológiában, a VIII. századi *Tízezer levél gyűjteményében* (*Man'jósú*, 万葉集 vagy 萬葉集), ezen kívül már halála után egy évszázaddal a vaka-költészet isteneként tisztelték, ez a kultusz pedig az évszázadok során egyre inkább elmélyült.

Hitomaro életéről mindössze annyi információ áll rendelkezésre, amennyit a *Tízezer levél gyűjteményében* a verseihez fűzött, keletkezési körülményeket magyarázó megjegyzésekből megtudhatunk, ám ezeket is fenntartással kell kezelnünk. Ezek szerint a VII. század második fele és a VIII. század eleje közötti időszakban élt, kapcsolatban állt Dzsitó császárnő (Dzsitó tennó [持統天皇], uralkodott: 686–697) és Monmu császár (Monmu tennó [文武天皇], uralkodott: 697–707) udvarával, ezen kívül tudunk egy Japán déli részébe, Cukusiba (筑紫, a mai Fukuoka prefektúra egy része) tett útjáról, illetve arról, hogy feltehetően Ivami tartományban (石見, a mai Simane prefektúra egy része Japán nyugati felén) is megfordult. Egy IX. századi nemzetségmutató szerint továbbá a Kakinomoto család felmenői annak a Vani (和邇) dinasztiának a leszármazottai, melynek tagjai sintó papok voltak, és a korabeli rituális énekeket, illetve elbeszéléseket örökítették tovább. Ez talán megmagyarázza, miért válhatott jelentős és elismert költővé Hitomaro, aki maga is több rituális jellegű vakát komponált. Az alábbiakban Kakinomoto no Hitomaro *Tízezer levél gyűjteményében* található legjelentősebb költeményei mentén mutatjuk be költészetének főbb sajátosságait.

Az első fennmaradt vaka-antológiában különféle témájú verseket találunk, három téma azonban világosan szerepel a gyűjtemény szövegében. A versváltások (szómon, 相聞) elsősorban verseken keresztül folytatott szerelmi levelezések darabjai, de találunk közöttük rokonok, barátok, ismerősök, uralkodó és alattvaló által váltott költeményeket is. A gyászdalok (banka, 挽歌) neve önmagáért beszél, a vegyes témájú dalok (zóka, 雑歌) pedig azon vakákat jelentik, amelyek nem sorolhatóak be az előbbi két csoport valamelyikébe. Hitomaro mindhárom nagy témában képviseltette magát, a továbbiakban is többé-kevésbé ezek szerint haladunk.

Hitomaro mint rituális versek költője

A *Tízezer levél gyűjteményében* a VII. század közepétől a VIII. század közepéig tartó nagyjából száz év alatt keletkezett vakákat gyűjtötték össze, ezt az időszakot pedig a versek stílusa, kifejezőmódja és jellege alapján négy korszakra szokták elkülöníteni. Hitomaro költészete a második korszakba sorolható, amely időszakban Tenmu császár (Tenmu tennó [天武天皇], uralkodott: 673–686) és a trónon őt követő felesége, Dzsitó császárnő irányította az országot, és fejlett kulturális életet szerveztek az udvarban. A korszak költészetének egyik sajátossága – a legkorábbi versekhez hasonlóan – az erős rituális jelleg, azaz szorosan kötődtek a japán ősvallás, a sintó szertartásaihoz és vallási szokásaihoz. Ezen kívül meghatározó háttér volt az az ugyancsak sintó gondolkodás, miszerint a császárok az ősvallás isteneinek leszármazottai. A húsz kötetes *Tízezer levél gyűjteményének* első három kötetében több ilyen rituális jellegű költeményt találni a vegyes témájú dalok között. Hitomaro, aki minden bizonnyal megbecsülésnek örvendett Dzsitó császárnő udvarában, ugyancsak több ilyen művet komponált, nézzük először azt a hármat, melyeket az egykori Ócu fővárosról (Ócu no mija, 大津宮) komponált.

A VI–VII. században Japán fővárosa a mai Nara prefektúra, azaz az akkori Jamato (大和) tartomány területén volt. 667-ben azonban Dzsitó császárnő apja, Tendzsi császár (Tendzsi tennó [天智天皇], uralkodott: 668–671) – kortársai tiltakozása ellenére – átköltöztette az ország központját a Jamatótól északkeletre lévő Ómi (近江) tartománybeli Ócuba, Japán legnagyobb tava, a Biva-tó mellé. 672-ben Ócu fővárosa leégett, majd ugyanebben az évben

Tendzsi császár öccse kirobbantott egy trónviszályt, a Dzsinsin háborút (Dzsinsin no ran, 壬申の乱), amelyet meg is nyert, majd Tenmu császárként trónra lépett. A főváros ezt követően vissza-került Jamato tartományba, Aszukába.

Szép ruhaékszer
Unebi-hegy tetején
Kasiharának
bölcs és szent ura óta
nemzedékei
számos isteneinknek
– délceg szálfenyők –
egyre növekvő fénnel
mennyek alatti
világunk kormányozták.
Ám égretörő
Jamatót odahagyta,
s átkelvén hegyén
kék földben dús Narának
– miért tette ezt
őfelsége, ki tudja –
egeken túli,
távoli tájon megállt,
sziklagörgető
Ómi kies vidékén,
lágymok mosta
Ócu nagy városában
mennyek alatti
világunk kormányozta
isteni ununk,
őfelsége a császár.
Nagy palotája,
úgy hírlík, helyütt állt,
mondják, termei
helyütt magasodtak,
most tavaszi fű
nő sűrűn köveim már,
tavaszi napot
felszálló pára borít.
Száz kőre épült
palotájának helyét
így látnom mily fájdalom!

Kísérő dalok:

Lágy habok mosta
sigai Karaszaki
rendületlen áll,
de az urak hajóját
várni hiábavaló.

Lágy habok mosta
sigai Óvadánál
kristálytishta víz,
még a hajdaniakat
láthatja-e valaha?

(Első kötet, Vegyes témájú dalok, 29–31.)

Az első vaka egy hosszúvers (csóka, 長歌), amelyből a japán líra története során a *Tízezer levél gyűjteményében* találjuk a legtöbbet, a másik kettő pedig 31 szótagos rövidvers (tanka, 短歌), amely a kezdetektől a XIV. századig uralkodó versforma volt a szigetoszágban. A rövidvers 31 szótagos (az öt sor szótagjainak eloszlása: 5-7-5-7-7), míg a hosszúvers tetszőleges számú, többnyire 5-7 szótagos sorok váltakozásából áll, a végén két 7 szótagos sorral. Kezdetben nem jellemezte ilyen szabályos kötöttség a hosszúverseket, a fenti szótagképletet követő formát Hitomaro szilárdította meg. Az elbeszélő jelleg, amely a kor hosszúverseinek sajátja, Hitomaro fenti művében is megfigyelhető. A vers első felében utalást tesz arra, hogy a mindenkori uralkodók palotája a kezdetektől, azaz az első császár, Dzsinnmu (神武) korától Jamato vidékén volt, ennek ellenére Tendzsi császár Ócuba költöztette át az ország központját. Az utolsó tizenegy sorban a hajdani főváros elhagyatott palotáját festi le, majd egy sóhajjal zár. Aprólékosan halad Jamatótól Ómi tartomány felé, megemlítve azok jelentős helyszíneit, amelyeket – öt, ritkán négy szótagos – állandó jelzőkkel, ún. párnaszókkal (makurakotoba, 枕詞) díszít. A párnaszó a vaka-költészet jellegzetes retorikai eszköze. Egy részük helynevekhez kapcsolódik, ilyen például a fenti hosszúversben is látható „szép ruhaékszer”, „ég vigyázta”, „kék földben dús”, „lágy habok mosta”, de vannak, amelyek köznevek vagy más szófajú szavak előtt állnak, ilyen például a hetedik sorban olvasható „szálerdő fái” (cuga no ki no, 母の木の, valójában dél-japán hemlokfenyőkről van szó), amely hasonló hangzással kapcsolódik az azt követő, szó szerint nagyjából „egymás után” (cugicugi ni, 継ぎ継ぎに) jelentésű kifejezéshez. A

helynevekhez kapcsolódó párnaszók azonban nem pusztán díszítésként szolgálnak. A sintó hit a természet különféle jelenségeit és tájelemeit istenként tiszteli, nincs ez másként a jelentős helyekkel sem, melyeknek a korabeli hit szerint ugyancsak lelkük van. Az itt szereplő Jamato tartománybeli Unebi-hegy, Kasihara, Nara, illetve az Ómi-beli Ócu említésével Hitomaro ezen helyek lelkét nyugtatja meg, ez a tevékenység pedig rituális jelentőségű. Egy-egy hely lelkének megnyugtatása a korban egyébként is bevett szokás volt, ha a költők valahová utaztak. Hitomaro jelen versei is feltehetően egy utazás alkalmával születtek, majd hazatérése után mutatta be őket a nyilvánosság előtt. A fent említett, helynevek előtt álló párnaszavak szerepe a költemény hangzásának és a ritmusának megalapozásán túl tehát az adott hely lelkének előhívása lehetett. A *Tíz-ezer levél gyűjteményének* hosszúverseihez legtöbbször ún. kísérő dalokat (hanka, 反歌) komponáltak a költők. Ezek általában összefoglalják a hosszúvers mondanivalóját, vagy más nézőpontból közelítik meg azt, és a fenti két műhöz hasonlóan a legtöbb esetben rövidversek. Hitomaro két kísérő dalában megszemélyesítés révén Ócu maga válik cselekvővé: várja a hajdani császári palotában szolgáló nemeseket – hiába. Mindkét rövidversben ellentétbe kerül a természet örökkévalósága és az ember mulandósága.

Bár Tenmu császár idejéből nem maradtak fenn olyan költemények, amelyekben az egykori Ócu főváros és a közelében lévő helyek lelkét nyugtatják meg, felesége, a következő uralkodó, azaz Dzsitó császárnő idején több ilyen mű is született. Ebből arra következtethetünk, hogy az ő uralkodása idején igény volt ilyen témájú rituális költemények komponálására.

Dzsitó császárnőnek és a császári család akkori képviselőinek más szempontból is jelentős szerepük volt Hitomaro költészetében. Többször elkísérte őket ugyanis kirándulásaikra, ezen alkalmakhoz kötődik a költő másik jelentős nyilvános verselői tevékenysége. Híresek ezek közül Hitomaro Dzsitó császárnő josinói (吉野) császári villába tett útja alkalmával keletkezett költeményei, két hosszúvers és egy-egy hozzájuk kapcsolódó kísérő dal. Az első párost idézzük.

Ott, hol földünkön
uralkodik felséged
nagy hatalommal,
mennyekek alatti tájból
százféle akad
békés országaidban,

hegyek és vizek
 tiszta folyó völgyében
 fenséges szíved
 Josinót választotta.
 Hol szirmok hullnak,
 Akizu szép mezején
 nagy oszlopokat
 emeltél palotádnak.
 Száz kőre épült
 palota emberei:
 reggeli folyón
 egymás mellett kelnek át,
 alkonyi folyón
 versenyezve kelnek át.
 Amint e folyó,
 mindörökké megmarad,
 amint e hegyek,
 magasodik palotád
 szilaján zúgó
 vízesés városában:
 nézem, s meg nem unhatom!

Kísérő dal:

Meg nem unhatom
 Josino-folyó árját
 sima sziklákon.
 El ne apadjon soha,
 s újra megcsodálhassam!

(Első kötet, Vegyes témájú dalok, 36–37.)

Dzsitó császárnő évente többször is ellátogatott az akkori fővárostól délre lévő hegyes Josinóban (jelentése Jó-rét) lévő császári villába. Ezek nem pusztán kirándulást jelentettek: ilyenkor az uralkodó megmerítkezett a szent hely erejében, ezáltal megerősítette a császári hatalmat. Hitomaro Josinót megéneklő versei is ezzel kapcsolatosak. Egy-egy hely dicsérete hagyomány volt a korban, korábban azonban császárok költöttek ilyen, ún. országot szemlélő verseket (kunimi no uta, 国見の歌). Itt ezzel szemben egy harmadik személy, Hitomaro éneklí meg Josino szépségét, amelyet az idézett vakákban egyenlőnek ír le Dzsitó császárnő nagyságával. Megfigyelhető a hegy és folyó párosa,

amely a természetet, illetve szent tájakat, különösen Josinót dicsőítő versek visszatérő eleme. Ezt ugyancsak Hitomaronál figyelhetjük meg elsőként a japán költészetben. A korabeli felfogás szerint a szent helyek alkotják az országot és termelik lakói számára az élelmet, ebben pedig jelentős szerepük volt a hegyeknek és a vizeknek. Ezen az eszmei háttéren kívül feltehetően hatással volt a motívum kialakulására a kínai hegy és folyó kultusza. A tájleírásban és a dicséretben is több ellentétpár figyelhető meg (pl. a 17–18. és a 19–20. sor), ez pedig ugyancsak a kínai költészetből származó retorika, és a *Tízezer levél gyűjteménye* hosszúverseinek egyik sajátossága. A helyek dicséretének jellegzetes motívuma a 4–10. sorban olvasható gondolat, vagyis a sok hely közül egynek a kiemelése is. Az utolsó sor megfogalmazása ugyancsak a dicsőítő költemények visszatérő szófordulata, és szintén Hitomaro használta először. A költő a kíséző dalban folytatja a hosszúvers végén megfogalmazott gondolatsort: hangsúlyozza Josino és Dzsitó császárnő uralmának örökkévalósága iránti vágyát. Az itt nem idézett másik hosszúversben és kíséző dalban Hitomaro a császárnő isteni mivoltáról énekel és arról, hogy Josino hegyei és vizei őt szolgálják. Ugyancsak az uralkodó isteni mivoltáról tesz tanúbizonyságot következő rövidversében, amelyet a Dzsitó császárnő vagy Monmu császár Aszukában lévő Mennydörgésdomb (Ikazucsi no oka, 雷の岳) nevű helyre, országszemle előtti megtisztulás céljából tett útja alkalmával költött.

Isten felséged:
 égi fellegek felett
 messze mennydörgő
 villámnál magasabban
 lelsz szállást, hogy megtisztulj!
(Harmadik kötet, Vegyes témájú dalok, 235.)

Noha Hitomaro több, a fentiekhez hasonló vakát komponált a császári udvar kérésére, mégsem nevezhető udvari költőnek, ugyanis nem tudunk olyan verséről, amelyet udvari rendezvényeken költött volna, azaz nem tekinthetjük olyan költőnek, aki a császári udvar eseményeinek közvetlen közelében volt. Feltehetően az udvaron kívül tevékenykedett, és a josinóihoz hasonló kirándulásokra kísérte el a császári család tagjait. Ennek azonban különleges jelentősége volt, ezen költemények révén ugyanis ő közvetítette a császárok nagyságát és tetteit a népnek.

Utazások dalai

A 7–8. században különféle okokból kisebb-nagyobb távolságokat tettek meg Japán lakói az országban, a fővárosi arisztokraták, akik közé Hitomaro is tartozott, elsősorban tartományi kormányzóként utaztak megbízási helyükre. Ezen kívül a fentebb bemutatott császári kirándulások, illetve vadászatok adtak alkalmat hosszabb-rövidebb utakra az udvar kegyeit élvező arisztokratáknak. Ha valaki egy távolabbi vidékre utazott, a fővárosiak igényt tartottak az adott helyek, illetve az utazás során megjelenő érzések megéneklésére, így igen sok utazással kapcsolatos költemény maradt fenn a *Tízezer levél gyűjteményében*. Hitomaro útjainak körülményeiről – a fentieket leszámítva – nem sokat tudni, több jelentős vakája kapcsolódik azonban az utazáshoz és a fővárostól távoli tájakhoz. Két kimondottan híres rövidversét idézzük.

Sok nemes család,
s Udzsi-folyó halfogó
gátján megrekedt
tévelygő hullámok, hogy
hová jutnak, nem tudni!
(Harmadik kötet, Vegyes témájú dalok, 264.)

Ómi tavához
alkonyatkor szálltok, szép
lilék. Hangotok
búval tölti el szívem,
régii időket idéz.
(Harmadik kötet, Vegyes témájú dalok, 266.)

A 264. számú vaka keletkezési körülményeit magyarázó prózai bevezetője így hangzik: *Kakinomoto no Hitomaro egy verse, melyet akkor költött, amikor Ómi tartományból való felutazása közben az Udzsi-folyó partjára ért.* Ezt a mulandóságot megéneklő költeményt is minden bizonnyal a hajdani ócui főváros dicsőségének elmúlása ihlethette tehát, ennek fényében pedig az eredetileg Udzsi párnaszavaként szolgáló „Sok nemes család” kifejezés alatt az ócui palotában szolgáló nemeseket és harcosokat érthetjük. A halfogó gátak az Udzsi-folyó jellegzetességei voltak, melyeket főként télen állítottak fel az aju (鮎) nevű pisztrángféle fiatal egyedeinek (hio, 氷魚) kifogása céljából. A sebes folyású folyó fából épült gáton megtorpanó, majd tovasodródó vizének képe felerősíti a mulandóság érzetét, amelyhez

hozzáadódik az utazáskor érzett, és a korabeli úti versekben gyakran visszatérő gondolat, miszerint – mivel igen sok veszélynek van kitéve – az utazó léte is mulandó, esetleges. A 266. számú költemény előtt az antológiában csak annyi áll, hogy *Kakinomoto no Hitomaro egy verse*, a Biva-tavat említő első sor alapján azonban világos, hogy ugyancsak az ócui fővárosra emlékezik a költő.

Hitomaro szerelmes versei

A *Tízezer levél gyűjteménye* Versváltások témamegjelölés alatt szereplő művei között is több Hitomaro-vakát találunk. Ezek a költemények az ő esetében szerelmes verseket jelentenek, melyek egy része feleségéhez vagy szerelméhez kapcsolódik. Azért fogalmaztunk ilyen körülmények között, mert nem tudni, hány felesége volt élete során, illetve, mivel a japán „cuma” szó abban a korban nemcsak házastársat jelentett, hanem a szerelmi partnert is így nevezték, azt sem tudjuk, törvényes felesége volt-e az adott hölgy. Ezen kívül a látszólag feleségének (vagy szerelmének) címzett vakákkal kapcsolatban is felmerült annak a lehetősége, hogy elsősorban a fővárosi nyilvánosság számára komponált szerepversekről van szó. A lentebb idézett 140. számú, valamint a gyászdalok között tárgyalt 224–225. számú rövidversek szerzője a *Tízezer levél gyűjteményében* szereplő prózai bevezető szerint egy Joszami-beli lányként (Joszami no otome, 依羅娘子) megnevezett hölgy, akit a szöveg Hitomaro feleségként (vagy szerelmeként) említ. A következőkben bemutatott 131–133. számú költeményeket is magába foglaló, a szövegváltozatokkal együtt összesen kilenc vakából álló verscsoportot pedig, annak prózai bevezetője szerint Hitomaro akkor komponálta, amikor – feltehetően tartományi kormányzói megbízatási idejének lejártával – Ivami tartományból való hazautazása alkalmával búcsút vett feleségétől (vagy szerelmétől). Nézzük meg ezen művek első három darabját, egy hosszúverset és a hozzá tartozó két rövidverset.

Ivami-tenger
Cuno öblének táján
sehol sincs jó rév,
így látja tán mindenki,
sehol sincs jó part,
így látja tán mindenki.
Ej, ha nincs is ott
sehol egy jó rév,

ej, ha nincs is ott
 sehol egy jó part,
 bálnákban gazdag
 tenger fövénye felé,
 Nikita-révnek
 zordon sziklái táján
 üdén zöldellnek
 ízes vízmélyi algák:
 reggel a szilaj
 szelek lengetik őket,
 este dagadó
 habok lengetik őket.
 Mint hullámokkal
 mind együtt ringatózó
 szép ízes algák,
 kedvesem is együtt hált
 velem, majd, ó, mint
 harmat, dér levelekre,
 úgy ült, s ott hagytam!
 Most a sok útkanyarnál
 százszor meg százszor
 visszanezék felé, de
 egyre csak messzebb
 jöttem már lakhelyétől.
 Egyre magasabb
 hegyeken keltem már át.
 Mint a nyári fű,
 bánatában elhervad
 tán, míg rám gondol.
 Bár láthatnám kapuját!
 Dőljetek le, ti hegyek!

Két kíséző dal:

Ivami földjén,
 ó, a Takacuno-hegy
 faágain át
 vajon látja kedvesem,
 mint rázom ruhám ujját?

Bambuszlevelek:
 tisztán látni a hegyen,

miként zörögnek,
de én csak rá gondolok,
hiszen el kellett válnunk!
(*Második kötet, Versváltások, 131–133.*)

Az ellentétpárokkal gazdagon tűzdelt hosszúvers két részre különíthető el: az első húsz sorban Hitomaro kedvese lakhelyét festi le, a második tizenkilenc sorban pedig az elválás miatti szomoruságának ad hangot. Különösen erőteljes az utolsó öt sor, amely akár egy önálló rövidversként is megállná a helyét. Hitomaro szerelmének erősségét és ebből adódó rendkívüli bátorságát jelzi az, ahogyan az utolsó sorban parancsol a hegyeknek, azoknak a hegyeknek, amelyek a korabeli felfogás szerint isteneket testesítettek meg, azaz transzcendens hatalommal rendelkeztek. Az első kíséző dalban a költő még egyszer, utoljára búcsút int hölgyétől a Cuno vidék határának számító Takacuno-hegyről, a második rövidversben pedig kifejezi, hogy az elválás után is szüntelenül rá gondol.

A fenti három költeményt még egy hosszúvers követi két kíséző dallal, a maradék három mű pedig a fenti hosszúvers, illetve két kíséző dal szövegváltozata. Ezek után olvashatjuk az antológiában a Joszami-beli lány vakáját, amely a prózai bevezetővel együtt közlünk.

Kakinomoto no Hitomaro felesége, a Joszami-beli lány egy verse, melyben Hitomarótól búcsúzik:

Ne búslakodjál! –
bár ezt mondod, kedvesem,
tudhatom-e vajh,
mikor láthatlak újra,
hogymost ne epekedjek?
(*Második kötet, Versváltások, 140.*)

A keletkezési körülményekkel kapcsolatos információ alapján arra következtethetünk, hogy a Joszami-beli lány Hitomaro Ivamiban maradt kedvese, aki ezzel a költeménnyel válaszolt a férfi verseire vagy azok valamelyikére. Ez esetben tehát ténylegesen versváltásról van szó. Mivel azonban a nőt ebben a korban általában azon hely alapján nevezték meg, ahonnan származtak, és Joszami nevű hely csak Kavacsi (河内) és Szeccu (摂津) tartományok (a mai Ószaka prefektúra északi és keleti része) határán volt, így felmerül annak a valószínűsége, hogy a versváltás fiktív, azaz a 140. számú költeményt is Hitomaro szerezte. Amint említettük, elképzelhető, hogy Hitomaro

a nyilvánosságnak szánta imént tárgyalt vakáit, azaz nem közvetlenül kedvesének küldte. Ebben az esetben pedig arra gondolhatunk, hogy Hitomaro a Joszami-beli lányt nevezte Ivamiban megismert szerelmének, és alkotta meg a verssorozatot, azaz egy fiktív elbeszéléshez hasonló műről beszélhetünk. A Joszami-beli lány pedig lehet, hogy a verseket hallgató társaság egyik, Joszamiból származó hölgytagja, esetleg Hitomaro valóságos felesége volt.

Feltehetően ugyancsak fiktív szerepversekként, megadott témára komponálta Hitomaro azt a hét szerelmes vakáját, melyek a *Tízezer levél gyűjteményének* negyedik kötetében találhatók, egy négy és egy három rövidversből álló sorozatként. Először nézzünk meg kettőt az első négy darabból.

Szép Kumanónak
partján lilimoknak
ezer levele...
ennyiszer gondolok rád,
mégsem lehetek veled!

Tán hajdanán is
úgy voltak ezzel, mint én:
míg szakadatlan
kedvesükért epedtek,
nem jött álom szemükre?

(Negyedik kötet, *Versváltások*, 496–497.)

A második költeményben viszonylag egyszerű nyelvezetű, közvetlen megfogalmazást figyelhetünk meg, az első, a későbbi korokban rendkívül nagy népszerűségnek örvendő 496. számú versben azonban különösen megkapó az első három sor természeti képe. Ez egy ún. bevezető (dzsokotoba, 序詞), amely a vaka második, a költő érzéseit megfogalmazó részt nyomatékosítja, illetve annak háttereként szolgál. A jelen költeményben szereplő lilim a *Crinum asiaticum* (japánul: hamajú, 浜木綿) nevű amarilliszféle, melynek hosszú, keskeny levelei sűrűn helyezkednek el egymáson. Ez a „száz meg száz” levél a kapcsolódási pont a lírai én érzéseit megéneklő utolsó két sorral, miszerint nagyon sokszor gondol szerelmére. Kumano (熊野) a Jamatótól délre lévő Kii (紀伊) tartományban található, a kutatók ez alapján azt feltételezik, hogy a fenti verseket (és a másik kettőt) Hitomaro Dzsitó császárnő 690-ben Kii tartományba tett utazása során komponálta egy lakomán. Az itt szereplő virágot csak ebben a költeményben találjuk meg a *Tízezer levél gyűj-*

teményében, ebből pedig arra következtethetünk, hogy a fővárosi arisztokrácia számára szokatlan volt Kumano ezen jellegzetessége. Nem feltétlenül kell azonban arra gondolnunk, hogy Kii tartományban komponálta a műveket, a bevezető természeti képe ugyanis sok esetben nem ténylegesen látott tájelemekből építkezik.

A másik sorozat mindhárom vakájában bevezetőt találunk.

Leánykák rázzák
ruhájukat ősrégi
Furu-hegy táján.
Ott a szent kerítéssel
egyidős szívem vágya!

Nyári mezőkön
kószáló ifjú őzbak
agancsa rövid:
akár ennyi időre
feledhetlek-e, kedves?

Hallani ruhák
neszét – elcsendesedtek
hát a kedélyek.
Kedvesemtől szó nélkül
jöttem el: mily fájó kín!

(Negyedik kötet, *Versváltások*, 501–503.)

Az 501. számú vaka első és második sora az azonos alakú „furu” (‘ráz’ [振る], illetve helynév a mai Nara prefektúra Tenri nevű városának környékén [布留]) szó révén kapcsolódik a harmadik és negyedik sorban található, a Furu-beli sintó szentély régi szent kerítését említő részhez. Ez pedig régi voltán keresztül viszi tovább a gondolatot a lírai én érzéseit kifejező szakaszhoz, miszerint régóta szereti kiszemeltjét. Az ilyen kettős bevezető eredetileg a népdalok sajátja, azaz Hitomaro a népköltészetből is merített. Az 503. számú vers bevezetője („Hallani ruhák neszét”), azon túl, hogy az „elcsendesedtek” szót vezeti be, a lírai én – és a befogadó – eszébe juttatja az otthon maradt kedves alakját. A három mű a hosszan tartó szerelmet érző, a szerelmét nem feledő, és az elválás miatt bánkódó lírai én érzését énekli meg, miközben időbeli előrehaladás is megfigyelhető: az első vakában a találkozás előtt vagy találkozáskor, a másodikban a találkozás után, a harmadikban pedig az elválás után megjelenő érzésekről szól a költő.

Hitomaro gyászdalai és halála

A *Tízezer levél* gyűjteményének gyászdalai között találunk felkérésre komponált vakákat, de az adott költő személyes gyászárt megéneklő műveket is. Hitomaro gyászdalai között is megtalálható ez a kettősség, ám előbbiből több szerepel az antológiában, utóbbiak pedig feltehetően fiktív eseményekkel kapcsolatosak, azaz szerepversek. Noha császárok halálára valószínűleg nem komponált verset, Hitomaro a császári család több tagját siratta el ilyen költeményekben. Nézzük meg Tendzsi császár lánya, a 700-ban elhunyt Aszuka hercegnő (Aszuka no himemiko, 明日香皇女) halálára komponált hosszúversét és a hozzá tartozó két rövidversét.

Madarak szállnak
 Aszuka-patak felett,
 felső folyásán
 kövekből raktak hidat,
 alsó folyásán
 fából emeltek hidat.
 Még a kövekből
 rakott hídnál sarjadó
 szép vízi fű is
 leszakad, de újra nő,
 még a fahídnál
 üdén, dúsan sarjadó
 friss vízi fű is
 elszárad, de újra nő.
 Ám te most mégis,
 oh, magasságos úrhölgy,
 ki mikor járt-kelt,
 akár szép vízi füvek,
 mikor lepihent,
 akár friss vízi füvek,
 úgy éltél együtt
 jószágos hitveseddel,
 reggeli udvarát
 mégis elfelejtetted,
 esti udvarát
 mégis elhagyhattad.
 Amikor földi
 emberként láttunk téged,
 s tavasz táján

virágos ágat tűztél,
majd ha jött az ősz,
tarka ágat hajadba,
s lágy fodrozódó
ruhátok ujjja összeért,
mint tükörképed,
látványát meg nem untad,
mint teliholdat,
oly gyengéd rajongással
szerette szíved
hitvesed, kivel mindig
így kirándultál,
s ünnepeltél gondtalan.
Szent terítékű
lakomák palotája
örök otthonod
lett, így rendeltetett hát,
már sem tekintet,
sem szó el nem ér hozzád.
Oh, talán ezért,
hogy mérhetetlen búval,
mint síró rigó,
epekedő hitvesed
reggel madárként
újra s újra hozzád száll,
mint nyári füvek,
bánatában elhervad,
éji csillagként
bolyong csak fel és alá,
s mint egy nagy hajó,
ring lelke nyugtalanul.
Mert így látjuk őt,
szívünk nem lel vigaszra.
Ezért hát mostan
ugyan mi tévők legyünk?
Eztán híredre
s nevedre folyton-folyvást,
égen és földön,
oh, mindenütt, örökké
emlékezünk majd.
Nevedet mi viseli,
Aszuka-patak

idők végezetéig
szívünknek kedves
magasságos fenséged
emlékét őrzi mindig!

Két rövidvers:

Aszuka-patak
medrébe hogyha gátat
emeltek volna,
gyorsan folyó vize is
biztosan lelassulna!

Aszuka-patak...
Azt kívánnám, legalább
holnap lássalak?
Dehogy, hiszen fenséged
nevét sosem feledem!

(Második kötet, Gyászdalok, 196–198.)

Aszuka hercegnő férje az az Oszakabe herceg (Oszakabe no miko, 忍壁皇子) volt, aki feltehetően jelentősen támogatta Hitomarót. A herceg iránti együttérzése jól kitűnik a vers azon részéből, ahol a házaspár egymás iránti szerelmét részletesen taglalja. Az első rövidversben az Aszuka-patak motívumán keresztül ad hangot személyes fájdalmának, amiért nem lehet megállítani az emberi élet elmúlását, a másodikban pedig visszatér a hosszúvers végén megfogalmazott gondolathoz.

Hitomaro megható versekben, két hosszúversben és két-két hozzájuk tartozó rövidversben siratta el feleségét (vagy szerelmét). Az első sorozatot idézzük.

Égbolton szálló
vadludak földje, Karu:
szép kedvesemnek
lakhelye az a vidék.
Tiszta szívemből
látni szeretném, ám ha
mindig ott volnék,
sok tekintet fürkészne,
ha gyakran mennék,
biztos tudnának rólunk,

mint kúszó indák
megint találkozunk majd
– mint egy nagy hajó,
reményem elringatott.
Drágakőfényű
sziklafalak rejtekén
megbúvó kis tó:
titokban epekedtem,
de mint vándor nap
hanyatlík alkonyatkor,
mint ragyogó hold
tűnik a felhők mögé,
szép algafürtök:
hozzám hajló kedvesem
színes levélként
illant e földi létből.
Szivarfabotos
hírnök mikor ezt mondta,
mint szivarfaíj
hangja hasított a hír.
Hogy mit szólhatnék,
s mit tegyek most, nem tudom,
de e hírt hallván
tétlenül nem ülhetek.
Epedő szívem
ezernyi bánatából
talán ha egyet
megvigasztal, gondoltam,
s hova kedvesem
mindig kijárt előtte:
Karu piacára
mentem, de míg ott álltam,
szép ruhaékszer
Unebi-hegy tetején
daloló madár
hangját sem hallottam már,
dárda mutatta
úton az emberek közt
egyet sem láttam,
ki rá hasonlítana.
Nem volt mit tennem,
kedvesem nevét hívtam,
s lengettem ruhám ujját.

Két rövidvers:

Őszi hegyekben
sok színes lomb oly sűrű:
elveszik bennük
kedvesem, hiába is
keresem, csak tévelygek!

Színes levelek
amíg egyre hullanak,
szívaifabotos
hírnököket ha látok,
eszembe ötlik a múlt.

(Második kötet, Gyászdalok, 207–209.)

E versekkel kapcsolatban is felemerül annak a lehetősége, hogy nem valós élmények hatására költötte Hitomaro, hanem belegendolt, mit érezne, ha felesége vagy szerelme meghalna, azaz a vakák háttére fiktív. Ezzel ellentétben mások a költő felesége (vagy szerelme) halála után, esetleg annak egyéves évfordulója alkalmából keletkezett művekként tekintenek rájuk, és feltételezik, hogy szerzőjük – ahogyan az Ivami-beli elválás költeményeit – a nyilvánosságnak szánta.

A VII–VIII. századi vaka-költészetben igen kevés példát találunk arra, hogy valaki a saját haláláról énekelt volna. Hitomaro nevével azonban fennmaradt egy rövidvers, amely a prózai bevezetővel együtt így hangzik.

Kakinomoto no Hitomaro egy verse, melyben saját magát siratta el, mielőtt Ivami tartományban meghalt.

Kamo hegyénél
sziklák lettek vánkosom.
Tán nem is tudja,
nem is sejti kedvesem,
és egyre csak vár reám?

(Második kötet, Gyászdalok, 223.)

Hitomaro halálversével kapcsolatban is több elmélet létezik. Itó szerint – mintegy az Ivamiban kedvesétől vett örök búcsú történetének folytatásaként – az udvarban kérték tőle, hogy komponálja meg halálversét, azaz nem ténylegesen halála előtt költötte, aho-

gyan a helyszín, Ivami tartomány is fiktív elem. Ezt alátámasztani látszik az a körülmény is, hogy közvetlenül a fenti vaka után áll két rövidvers a következő prózai bevezetővel:

Felesége, a Joszami-beli lány két verse, melyeket akkor költött, amikor Kakinomoto no Hitomaro meghalt.

Tán ma tér haza –
így várom őt minden nap,
de köves patak
völgyébe veszett végleg!
Hát nem ez történt vele?

Találkozásunk
nem válhat már valóra.
Köves pataknak
vízében ti fellegek,
őrá csak gondolhatok!

(*Második kötet, Gyászdalok, 224–225.*)

Ugyanaz a Joszami-beli lány szerepel tehát itt is, akit Hitomaro Ivami tartományban élő feleségeként (vagy szerelmeként) ismertünk meg az elválásuk kapcsán komponált versekből. Létezik ugyanakkor egy olyan elmélet is, miszerint Hitomaro valóban Ivami tartományban halhatott meg, ennek háttereként pedig egy esetleges száműzetést és halálbüntetést feltételeznek. A halálbüntetés valószínűségét azzal magyarázzák, hogy halálverset ebben a korban akkor költött valaki, ha előre tudta, nemsokára meghal, ez pedig leginkább egy kivégzés esetén lehetséges. (Így volt ez például a VII. századi Arima herceg ugyancsak a *Tízezer levél gyűjteményének* második kötetében szereplő halálverse esetében.) Nem tudni azonban olyan konkrét eseményről vagy körülményről, ami miatt Hitomarót száműzték vagy halálbüntetéssel sújtották volna, valószínűbb tehát a versek fikciós volta. Ennek megfelelően annak is felmerül a lehetősége, hogy a férje (vagy szerelme) haláláról értesült Joszami-beli lány vakajaként jegyzett alábbi két mű ugyancsak Hitomaro által költött szerepvers. Ezen kívül az is elképzelhető, hogy a szóban forgó költeményeket Hitomaro halála után komponálták a költő stílusát követve, azaz a Hitomaro-legenda részeit képezik, ez pedig nem zárja ki azt sem, hogy a vele kapcsolatos legendakörben úgy terjedt el, hogy halálbüntetéssel sújtották.

Bár Hitomaro életéről és valós élményeiről alig tudunk valamit, vakái alapján világos, hogy a császári udvarhoz közel álló költőként az arisztokrata közösség hangja volt, aki megénekelte az újonnan létrejött állam dicsőségét, ugyanakkor szerelmes verseiben megtaláljuk a személyes érzéseket, cizellált, képekben gazdag megfogalmazása pedig nagy hatással volt a későbbi évtizedek vaka-irodalmára. Talán ennek és a sok hozzá kötődő – részben általa kreált – fiktív eseménynek köszönhető, hogy a IX. századtól legendás, már-már mitikus személyként, a vaka-költészet istenségeként kezdték tisztelni, és számos további verset tulajdonítottak neki.

Fontosabb felhasznált irodalom

FURUHASI, 2015 = Furuhasi Nobujosi: *Kakinomoto no Hitomaro* (古橋信孝『柿本人麿』). Mineruva Sobó, Kiotó, 2015

ITÓ, 1995 = Itó Haku: *Man'jósú sakucsú. 1–12. kötet* (伊藤博『萬葉集釋注』1–12). Súeisa, Tokió, 1995–2000

Nakanisi Szusumu szerk.: *Kakinomoto no Hitomaro. Hito to szakuhin* (中西進編『柿本人麻呂 人と作品』). Ófúsa, Tokió, 1989

NAKANISI, 1980 = Nakanisi Szusumu: *Man'jó no utabitotacsi* (中西進『万葉の歌びとたち』). Kadokava Soten, Tokió, 1980

Nakanisi Szusumu: *Man'jósú. Zen'jakucsú genbuncuki. 1–4. kötet* (中西進『万葉集 全訳注原文付』一～四). Kódansa, Tokió, 1978–1983

Szatake Akihiro–Jamada Hideo–Kudó Rikio–Ótani Maszao–Jamazaki Josijuki: *Man'jósú. 1–5. kötet* (佐竹昭広・山田英雄・工藤力男・大谷雅夫・山崎福之『万葉集』一～五). Ivanami Soten, Tokió, 2013–2015

UMEHARA, 1973 = Umehara Takesi: *Minaszoko no uta – Kakinomoto no Hitomaro-ron. 1. kötet* (梅原猛『水底の歌 柿本人麿論』上巻). Sincsósa, Tokió, 1973

Kakinomoto no Hitomaro portréja a XVII. századi festő, Kanó Tan'jú (狩野探幽) művének reprodukciója.

IMREH ANDRÁS

Láthatatlan fonál

Válogatás kortárs francia költők verseiből

A pandémia ideje alatt a Francia Intézet fölkérésére és támogatásával online versfordító műhelyt indítottunk. A tizenkét fős műhely két féléven keresztül zajlott, majd idén tavasszal a legszorgalmasabbak, legelszántabbak és legkitartóbbak egy mesterkurzuson vettek részt.

Ezeknek a műhelyeknek egyik nem titkolt célja a karanténidőszak nyomasztó elszigeteltségének enyhítése volt. De a körülmények egyúttal megoldottak egy régi szakmai-technikai problémát is. Tudjuk, hogy van igény versolvasásra, elemzésre, költészetről szóló beszélgetésekre, azon belül is idegen nyelven írt versekkel való bíbelődésre, fordításra. De azt is tapasztaltuk, hogy az érdeklődőket időben és (főleg!) térben összehozni szinte lehetetlen.

Hogy mekkora az érdeklődés, azon mi magunk is meglepődünk. Az is bebizonyosodott, hogy a műhely valóban csak a karantén alatt hirtelen mindenki által megismert online módon működik: többen Franciaországból kapcsolódtak be (Lille-től és Elzásztól, Párizson át Toulouse-ig), nem is beszélve az itthoni városokról (Szeged, Pécs, Debrecen stb.).

A résztvevők háttere is igen változatos: gyakorlott (próza)fordító, gyakorló pszichológus, gimnazista, egyetemista, doktorandusz, francia szakon végzett, de az irodalomtól elsodródott bölcsész, versben verzátus franciaországi háztartásbeli...

Ami a fordítandó verseket illeti: itt elég sok szempontot volt érdemes figyelembe venni. Először is a „nehézséget” – prózaverstől a szabadversen át jutottunk a kötött és rímes formákig, majd vissza. Érdekes volt, bár egyáltalán nem meglepő, hogy mennyire könnyen (bár néha szentséggel) ment az alexandrinus, viszont utána hirtelen mennyire légüres lett a tér a kötetlen formák fordításához. Másrészt próbáltunk olyan költőkkel foglalkozni, akik itthon alig ismertek, a magyarul kiadott francia antológiák és verseskötetek immár közel három évtizeddel ezelőtti megcsappanása miatt gya-

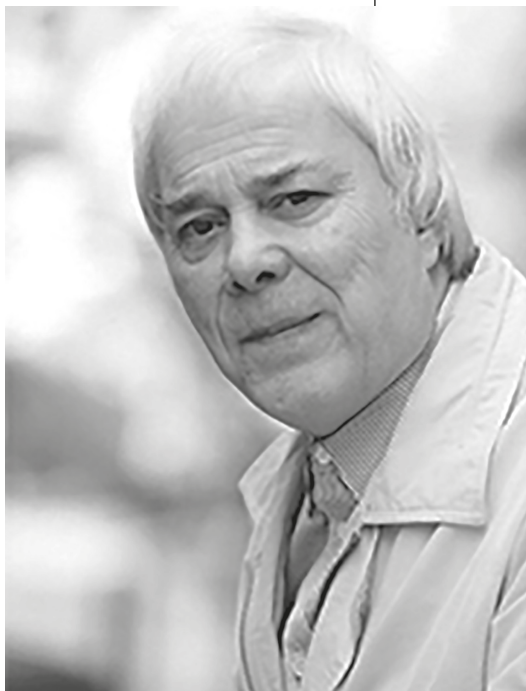
korlatilag hozzáférhetetlenek. Igyekeztünk ugyanakkor az egyéni preferenciákat is valamelyest figyelembe venni. Így tehát a „kortárs francia költészet” meghatározásból szigorú értelemben csak a költészet maradt igaz. Foglalkoztunk olyan költőkkel is, akik az 1910-es, 1920-as években születtek, igaz, nem olyan rég haltak meg. Másrészt – a Francia Intézet nagyvonalúságának köszönhetően – nem francia, hanem frankofón költészetet fordítottunk és fordítunk, így került pl. válogatásunkba a libanoni származású, egyiptomi születésű Andrée Chedid.

A fő szempont persze az volt, hogy jó versekkel foglalkozzunk. Talán sikerült. Kilenc költő tíz versét mutatjuk be, közösen válogatva az elkészültek közül.

MARC ALYN

(1937–)

Francia költő, író. Igen korán kezdett írni, publikálni, már nagyon fiatalon komoly díjakkal ismerték el a munkáját. 17 éves korában alapította *Terre de Feu* című folyóiratát, valamint közölte első gyűjteményes kötetét a *Liberté de voir*, a Max Jacob-díjat 20 éves születésnapján kapta. Verseit többek között Jean-Louis Trintignant és Serge Reggiani szavalták és énekelték. Szakmai életútja olyan neves szerzők társaságába vezette, mint Aragon, Supervielle, Cocteau, Mauriac. A Flammarion kiadónál együtt dolgozott Andrée Chédiddel. Versei a transzcendens, a titok köré íródnak, a megnevezhetetlen kimondására tett kísérletek.

Ízisz

Titokban. Nesztelen. Lustán elhőmpölyög.
Halad nyugat felé a búza közt fehéren.
Tétován. A hunyó nap aranyozza most be.
Aztán megint fehér maszat marad a réten.
Láthatatlan fonál, hívás vonja magához.
Levedli életét. Kigyalogol belőle.
Fegyelmezett. Csupasz. Végtelenül parányi.
Megáll még, hátranéz a gyümölcsös felé:
Ott már az ősz ütött tanyát a nyár után.
Elszégyelli magát. Mentegetőzni kezd
A sóvárgás miatt alázatos-kevélyen,
mint éjszakák ölen szopós kölyökcicák,
vagy költők. Odaát. Nesztelenül. Titokban.

Székelly Éva Mária fordítása

YVES DI MANNO

(1954–)

Francia író, költő. Több mint harminc kötete jelent meg. Isabelle Garronnal közösen fontos antológiakötetet állított össze a hatvanas évek utáni kortárs francia költészetből. Műfordítóként többek között William Carlos Williams, Ezra Pound, George Oppen és Jerome Rothenberg verseit fordította franciára. Az itt közölt vers eredetileg a lefordíthatatlan szójátékon alapuló *Un Pré – chemin vers* (2003) című kötetben jelent meg.

[Összeszedik a leveleket...]

Összeszedik a leveleket és a zöld banánt
a porrá zúzott dohányt.

A bábuk szívébe tűt döfnek.

A dalnok fülébe cseng
„a vadonban gyermek reszket
a rémület férfit termett.”

Megosztják az ételt
a nők nevetik a vadászt
ha üres kézzel tér meg.

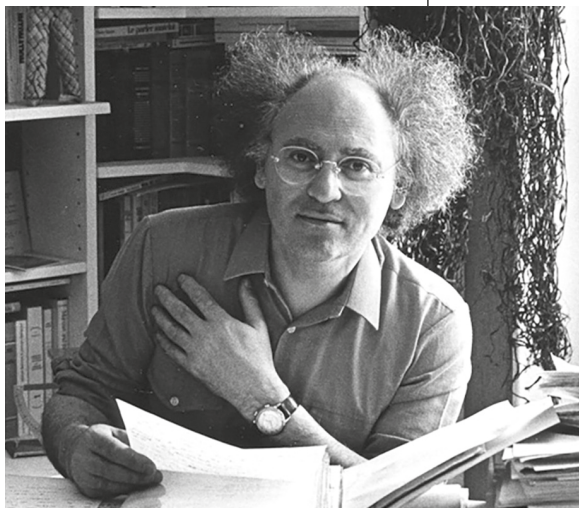
Parázsló gesztenye
pattogzását
lányka lesi.

Marczisovszky Anna fordítása

HENRI MESCHONNIC

(1932–2009)

Francia költő, bibliafordító, esszéíró, nyelvész. Klasszika-filológiai tanulmányai kapcsán a héber nyelv került érdeklődése homlokterébe, és a '60-as években kezdett bele az Ótestamentum fordításába. 18 verseskötete jelent meg és számos esszékötetet publikált, kiemelt témái közé tartoznak a fordítás problémái, valamint különböző költészeti és nyelvelméleti kérdések. Munkásságát több irodalmi díjjal jutalmazták (Max Jacob-díj, Mallarmé-díj, Nathan Katz-életműdíj). Itt közölt verse eredetileg a *Dédicaces proverbes* („Dedikációk közmondások”, 1995) című kötetben jelent meg.

[Mindent elmondott az arcod...]

Mi mindent elmondott az arcod
és igazat szólt az összes porcikád
ahogy ott álltál ahogy néztél
miközben csetlett-botlott a nyelved
de ki törődött akkor a szavakkal
semmi sem maradt kimondatlanul
pedig friss volt akkor még a seb és a gyógyuláshoz idő kell
tested a testemhez így is visszatálalt
menjünk hát tovább vissza nem fordulhatunk
itt a kezem ha fáradsz a kezed ha fáradok
mikor együtt vagyunk nem várunk semmire
ismerem minden rezdülésetet nem maradok magamra
sehol se vagy de majd csak összerakjuk a holnapot.

Pál Ágnes fordítása

FLORENTINE REY

(1975–)

A zenétől a képzőművészetig sokféle utat bejárt, sokoldalú és sokszínű életművel büszkélkedő francia költő, író. Verseiben szabad utat enged színes képzeletének, a természet inspirálta vízióknak, és gyakran foglalkozik a feminizmus kérdéseivel is.

Mélabús

A kéményből neszt hallani.
Nincs hozzá szerszámom, a csövet kibontani nem tudom.
Egy toll lehull:
madár lesz az!
Elpusztul, mit tegyek?
Másszam meg a tetőt, hogy a küntőbe magot szórjak le neki,
utolsó madárvacsorát?
Meggyón: piás volt mikor bezuhant,
egy holló és iszik,
nem bír olyan világban létezni, ahol
sütik a fürjeket.

Bittner Gábor fordítása

JEAN-LOUIS RAMBOUR

(1952–)

Francia költő, író. Amiens-ben született és élt több mint 60 évig; itt született műveinek nagy része, így az itt közölt verse is, amely a *Le mémo d'Amiens* („Amiens-i feljegyzés”, 2014) című kötetben található. 40-nél is több verseskötete jelent meg, valamint négy regény és négy novelláskötet szerzője. Emellett számos irodalmi lapban publikál.

[És itt a nagy Jeanne...]

És itt a nagy Jeanne imádja lesni a kirakatokat
A Beauvillé sugárúttól egész a színházig
Látni itt mindent főleg cipőt és ruhát és nyakéket
Na meg varrás nélküli nejlonharisnyát
Ha nem túl fáradt hozzá Jeanne elmegy egész
A hangszerboltig megnézni az üveg mögött
Azt a 3000 frankos nápolyi mandolint
Fenyőből és juharból A Végállomás presszónál
Hűen e névhez visszafordul de csak miután
Megivott egy pohár világost Ekkor mélyvörös ajka
Már mosolyog minden korabeli fickóra
40 májusában találkozott tekintetük Georges-zsal
Ki vadiúj mopeddel jár és már németül tanul míg
Jeanne-nak az olasz megy meg a szerelem szó 23 nyelven

Kovács András fordítása

JEAN TORTEL

(1904–1993)

Francia költő, esszéíró. Dél-Franciaországban született és ott is élt. Több mint harminc könyv szerzője, nagyrészt versesköteteké, de írt két regényt és néhány jelentős tanulmányt is (Ponge, Mallarmé, Scève, Guillevic). Mintegy negyven éven át levelezett Francis Ponge-zsal. René Char közeli barátja. Több mint harminc éven át a Cahier du Sud irodalmi folyóirat munkatársa. 1986-ban életművéért megkapta Franciaország Költészeti Nagydíját. Tortel számára a költői nyelv az elmúlásra

ítélt materiális világ megőrzésének, illetve feltámasztásának eszköze, lehetősége. Az itt közölt vers a *Limites du regard* („A tekintet határai”, 1971) című kötetben jelent meg, melyben a konkrét és az absztrakt, az értelemmel felfogható és az érzékekkel megközelíthető világ finom egyensúlyait igyekszik megtalálni, az élet apró rezdüléseit, futó pillanatait rögzíteni – a tekintet által kijelölt határokon belül.

[Vágtat a tűz]

Vágtat a tűz.
A terét is falja már. Előbb
A vörös várakozás prése.

Majd meggyújtom. Áttetsző lehelet,
Útját igazgatom, ennek
Most égnie kell, de elakad,
Nyirkos, tapadós levelek
Átjárhatatlan falat állítanak a tűznek.

Vasvillával vagy bottal
Elég bolygatni, lyukat fúrni
A vastag halomba, és a füst
Tüstént forogni kezd
Maga körül a szélcsendben.

Barna Anett fordítása

ALICIA GALLIENNE

(1970–1990)

Posztumusz kötetében, mely a *L'autre moitié du songe m'appartient* („Enyém az álom másik fele”) címet viseli, életének utolsó négy évéből olvashatunk költeményeket. Gallienne verseiben különös elegyet alkot a gyermeki rácsodálkozás, a halál misztériuma, az újonnan megismert érzékiség bűvölete és a szürrealizmus zabolátlansága.

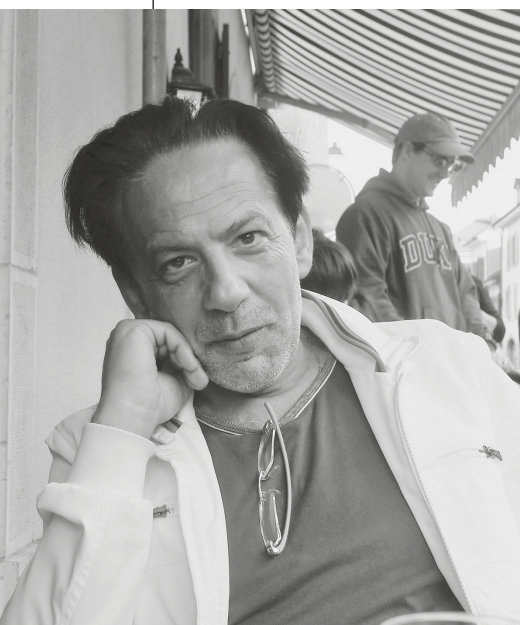

[A férfi szerelme...]

A férfi szerelme, akár
Egy képeskönyv:
Ezeregyéjszaka.

Ezeregyéjszaka,
Hol felém evezett a szemed
Csillagos tavakon.
Ezeregyéjszaka
Ezer érzéki városban,
Hol bennem laknak a vágyaid,
Hol engem hív a hangod,
Csillogó tavakon,
Cseppfolyós csillagok felett.

Vilmos Eszter fordítása

JEAN-BAPTISTE PARA

(1956–)

Francia költő, műfordító. Klasszika-filológusi tanulmányai elvégzése után elismert költőként számos irodalmi műsor és folyóirat szerkesztője, közreműködője. Verseit többek között olasz, spanyol, kínai és japán nyelvre is lefordították. Műfordítói tevékenysége főként olasz, indiai és orosz kortárs költőkre terjed ki. Az itt közölt vers a *La faim des ombres* (Árnyak éhe, 2006) című kötetben jelent meg.

Azok az idők már elmúltak

A fűcsomóknak mily káosza e part?
A meredélybe fogódzó szálaknak mily borzadalma?

„Engedelmességből csócsálom az elem rakott kenyeret.
A köpeny szárnyából kitépek egy fekete pihét.”

Egy eleven kéz megmossa a levágott kezét.
A suhanó árnyat elborzadt fül követi.

„Vissza fogok fordulni a mocsárból.
Megvarrom a csalánból az inget.”

De ki szól majd
mikor a fagyos föld fenekén
már az utolsó hattyú-fivér pihen?

Weldon Attila fordítása

ANDRÉE CHÉDID

(1920–2011)

Egyiptomi származású francia író, költő. A kétszeres Goncourt-díjas szerzőnő huszonhárom verseskötete mellett novellákat és regényeket írt, valamint a színház és a gyermekirodalom világában is alkotott. Itt közölt versei a *Fêtes et lubies* („Ünnepek és hóbertok”, 1973), illetve a *Contre-chant* („Ellendal”, 1968) című köteteiben jelentek meg.

A töprengő pingvin

„Kételtűnek lenni,
Gondolja a Pingvin,
Az itt is meg ott is,
Kelni és feküdni,
Egy kicsit a földön,
Egy kicsit a vízen,
Mindig máshol fészkelni,
Mindig tovább vonulni,
Kopolyúval légzés
És tüdővel idővel...

Ah!
Ez képtelenség!”

Nagy Melinda fordítása

Hajóablak

Miféle helyre tűnt
ajkunk egyetértése,
régvolt kezünk egybeérése,
akkori évszakba öltözött szemünk?

Hát miféle zavaros tüzet tápláltunk mi
a szédülés ágaival?

Hol emelkedtek volna, miféle elporló távolban
vérünk hegycsúcsai?

Ilyenkor, ilyen pillanatokban,
amikor így dobban a lélek
s vihartól csomós lampionok alatt
ilyeneket kérdezünk:

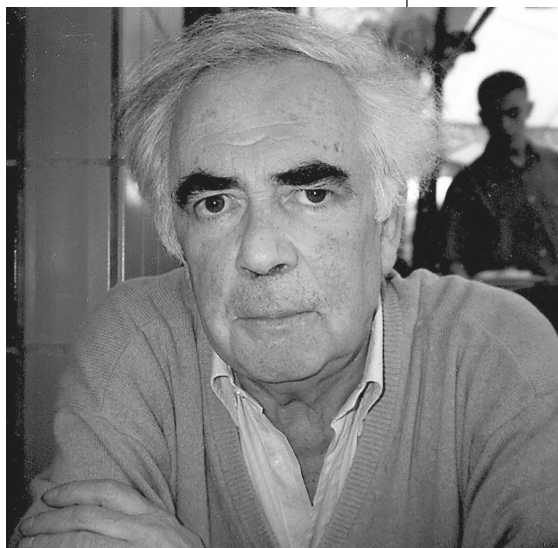
a tenger az egész tenger
takarja hajóablakunk –

Szécsi Krisztián fordítása

CLAUDE ESTEBAN

(1935–2006)

Költő, esszéíró, műfordító. Apja spanyol, anyja francia. Ő maga sokáig őrlődik a két nyelv között. Végül franciául írt, de életműve jelentős részét teszi ki a spanyol versfordítások. Többek között Quevedo, Góngora, Octavio Paz, Jorge Guillén és García Lorca műveit fordította franciára. Tizenhárom verseskötetet írt, számos esszégyűjteménye jelent meg költészetéről, irodalomról, vizuális művészetekről. 1984-ben Mallarmé-díjat, 1991-ben France Culture díjat kapott, 1997-ben a Bölcsészek Társaságának Költészeti Nagydíját nyerte el, majd 2001-ben életművét költészeti Goncourt-díjjal jutalmazták. Az itt közölt vers a *Le nom et la demeure* („A név és a hajlék”, 1985) című kötetében jelent meg.

[Testem...]

Testem
erősebb.

Lelkem
egyenesebb.

Túl sokáig kerestem.

Ki ismer rám holnap?

Mindezek a kövek
a nevemen.

Minden csendes.

A test
oly meztelen.

Oly zavaros a lélek.
Oly reszketeg.

Páricsy Lilla fordítása

9

*A Halálos ütés életre üti azt
Ki halála előtt élő sosem maradt –
Ki ha élt volna, lehetne halott,
S hogy meghalt, kezdett élni csak.*

GYŐREI ZSOLT

A drabális lírikus

Az innsbrucki Hofkirche ritka és becses kincset őriz, a német reneszánsz szobrászat egyik csúcsteljesítményét: I. Miksa császár síremlékét, huszonnyolc egyedi kidolgozású, életnagyságú, fekete bronzfigurával, zömükben a Habsburg-házból való uralkodókkal és hitveseikkel – de azért megtaláljuk köztük Artúr királyt is. Ezek a szobrok, a „Schwarze Mander”, azaz a „fekete emberek” úgy adnak számot egy pompás korszak lélegzetelállító képzelőerejéről és gazdagságáról, mint az azt megelőzőéről a minnesang. Emitt minden szobor, amott minden költő egyéni teljesítménye egyszerre képviseli önnön teljességét, és ad hozzá ugyanakkor egy jellemző vonást a lenyűgöző összképhez. A minnesang és a fekete emberek egyképpen nem sokszínűségükkel hatnak, hanem egyszerre egyedi és együttes részletgazdagságukkal, aprólékosságukkal, elevenségükkel – de egyetlen színfoltot mégis találni a nagy és változatos monokrómban, amelyre az ébentől káprázó szem hirtelen örömmel csillan rá. Számomra a szintén tiroli lovagköltő, Oswald von Wolkenstein költészete úgy ragyog elő a minnesang egyszínű-sokárnyalatú egészéből, mint Habsburg Rudolfnak Napgolyóként aranyló gatyapőce Innsbruckban.

Utóbbinak persze megvan a pragmatikus magyarázata: a közvélekedés szerint szerencsét hozott a herezacskóra feszesen tapadó kelmezacskó megسيمogatása, ezért a buzgó ájtatosságuk mellett egészségesen babonás generációk sora fényesítette az intim ruhadarabot oly tündöklőre. A németnyelvű irodalomban

az Oswald-kultusz is ugyanennyire kitapintható: a terjedelmében is egyedülállóan jelentős, százharmincnégy verset magába foglaló életműnek nemcsak szöveghű kiadása akad temérdek, hanem mai németre is többen ültették át – általában az eredeti, szigorú formai jegyek mellőzésével – a verseket. Az ugyan nehezen adatolható, hogy a Rudolf király Salamon-tökét cirógató kezek közül mennyi volt a magyar kéz, de az annál feltűnőbb, hogy Oswald verseihez mennyire ritkán nyúltak műfordítóink.

Ennek egyik oka talán az a balhit lehet, hogy minél kevésbé kortárs egy irodalmi mű, szükségképpen annál unalmasabb. Ez a teljességgel megalapozatlan előítélet sokszor az egykorú lírára fókuszálja a versfordítók figyelmét, holott minden korszak költői között akadnak olyan unalmasak, mint – Heltai Jenő hasonlatával élve – a mák, és olyan izgalmasak is, mint mondjuk a mandragóra. Egy-egy költőnek azt a tehetségét, amellyel megragadja és verseihez enyvezi olvasóját, nem szükségképpen a kora szüli, még ha bizonyos korok kimondottan a zsibbasztó unalomtól jönnek is izgalomba. De ha valakinek van vér a pucájában, az bármilyen fekete seregből kiaranylik.

Mire Oswald a 14. század végén színre lép a dalaival, előzményként ott susog mögötte az egész minnesang-hagyomány sötétlő, ezerlevelű erdeje. Pazar formakincs, sok-sok irányba futó tematika, és az egész fölött valami megfoghatatlan, édes-búsan lebegő köd, szelídségből, finomságból fátyolossá szítálva. Ez a nyers hőt sugárzó, drabális lírikus, aki tündöklük, mint a Nap, megőrzi, sőt gazdagítja is e formai virtuozitást, de ugyanakkor szétfosztatja a ködöt, és minden versében perzselőn süt. Bátran és szégyentelenül tobzódik és tetszeleg saját tűzében, panaszkodik, gyón, gúnyolódik, követel és számon kér, ha pedig elérzékenyül, akkor pőrén védtelen, vagy harsányan, minden szépelgésnek fittyet hányón eksztatikus. Hányatott élete, amely a vándorévektől Zsigmond magyar király és német-római császár bizalmas szolgálatán át fogságig, majd kényszerű falusi remeteségig ível, erős keretet és kifogyhatatlan témát ad ennek az ellenállhatatlan költőnek: megannyi viszontagsága, diadala és meghurcolása, amelyeket áradón, a hatások iránti csálhatatlan biztonsággal versel meg újra és újra, ugyanolyan elemi jelenség számára, mint egy vásott kölyköktől hemzsegő fogadó Magyarországon, vagy éppen a Pokol bugyrai. Akár ostoroz, akár mesél, akár örvendezik, nem kíméli magát és nem kíméli a világot; nem körülír, hanem megnevez és lefest. Mindeközben pedig szilaj, mámoros kedvben játszik és építkezik: rím- és strófaszerkezetei hol tiszták és egyszerűk, hol

bonyolultan, fenségesen nagyszerűk, akár egy gótikus katedrális.

A megismerkedésemet Oswalddal hajdani tanáromnak, Katona Tündének köszönhetem: közösen szerkesztettük az *Udvariatlan szerelem* című, a középkori líra pajzán vonulatát bemutató antológia német fejezetét. A terület avatott szakértőjeként leginkább ő javasolt költőket és verseket, amelyek közül azután szemezgettem. Minden költőhöz másik műfordítót kértem fel, ekképpen igyekeztem egyéníteni a magyar hangokat. Amikor azután Tünde elküldött egy pazar válogatást Oswald verseiből, beláttam, hogy minden szentnek – de talán még Habsburg Rudolfnak is – maga felé hajlik a keze, így rögvest rezerváltam magamnak az „utolsó minnesänger”-ként is emlegetett költő tolmácsolását, és időről-időre visszatérek hozzá azóta is. Kedves fiktív magyar költőm, a 16. századi Velemi Névtelen is bizonyosan hozzá járt tanulmány- vagy inkább zarándokutakra, ott köszörülte torkát és fegyverét egyaránt.

Mióta fordítom, szilárdan hiszem: elsősorban egyéniségét kell megtalálnom és felmutatnom, amely az egyes verseket kohó- és hutaként fűti izzóra. Ezt kell segítenie minden eszköznek és megoldásnak: a merész, vérbő játékosságnak, a párjukban vagy pláne bokrukban büszkén, pirulás nélkül gyönyörködő rímeknek, a szándék eredeti hevében kiégetett fordulatoknak, olykori anakronizmusoknak. A költőt éppen nem a születési évszáma avatja maivá, hanem közvetlensége, ereje és érvénye, amely a maga öröklétéből lép ki a mi pillanatunkba, hogy itt és most is megmutassa avulhatatlanságát. Ha ezt sikerül elérnem a fordításaimmal, az Oswald von Wolkenstein időtlenül sugárzó napfényéből következik – ha mégsem, az pedig csupán a lencséből, amelyik azt visszatükrözni igyekszik.

Nosza, nézzünk a Napba, és simítsunk egy frisset az évszázadok óta aranyló gatyapőcön!

OSWALD VON WOLKENSTEIN

Nincsen bajod?

Nincsen bajod? Ha szereznel:
udvaroncnak hitelezzél!
S ha kuncsaftod kanonok vagy káplán-e?
Akkor fáztál rá pláne!

Tízéves lehettem...

I.
Tízéves lehettem – úgy fordult a dolog,
hogy arra jutottam: világgá indulok.
Kipróbáltam fagyos zugot, meleg sutót;
ortodox tetőt, s pogányt, keresztényt.
Három peták az útra, s egy falás kenyér –
lapos iszákomba az éhkopp is befért,
s ha olykor pár galád barát elémbe tért,
odábbállt hamar, véretem eresztvén.
Így telt tizen-
négy év, ilyen
nyomorban ám!
Gyalogbucsút
jártam: csuf út!
Aztán apám
meghalt. Lovat
loptam, s noha
vén volt, sovány –
ellopták másnap, akár egy nemes mént.
Voltam szakács
és annyi más:
kupec, herold,
s eveztem is!

Na, az komisz
kelepce volt:
Krétán tovább
bolyongtuk át
a nagy seholt,
s egy ócska göncben vittem végbe ezt én!

II.

Porosz, litván tájat jártam, s török-tatárt –
szerelmem üzött. A lombard, francúz határt
s a spanyolt két király hadával hágtam át,
a címerük sas – ha Ruprecht, ha Zsigmond.
Francia meg spanyol, mór, német, katalán,
latin, lombard, orosz, vend és rétoromán:
e tíz nyelven beszéltem. Kell más tudomány?
Játszottam nyirettyűn, üstdobon, fasípon.
Hány félsziget
s sziget, miket
körülkerült
erős hajónk!
Szélvész jajong?
El nem merül!
S ha a vihar
győz: semmi baj,
mert sikerült
a Fekete tengert hordón hasítnom!
Kereskedő
voltam, s e bő,
vad áradat
elnyelte mind
a kincseim,
sok árumat;
a nagy vagyon,
a szép haszon
így elmaradt,
de egy orrosszal kimásztam a síkon.

III.

Akadtt egy szép, kegyes királynő, arragón.
Elébe térdepeltem, s szakállamra vont
fehér keze egy gyűrűt (hagytam, mondhatom!).
És kedvesen szólt: „Non maipius disligaides!”

Eztán kezébe kapta fülcimpáimat,
 egy sárgaréz tűvel bökött rajtuk likat,
 karikát fűzött beléjük – arra így divat.
 Sokáig hordtam, úgy hívják: racaides.
 Láttam atájt
 Zsigmond királyt,
 s engem Zsigmond:
 szájtátva vet
 kereszteket,
 rám ront, s mit mond?
 „Mégis mi ez,
 amin fityegsz,
 minő limlom?”
 S faggat barátságosan: „Sohse fájt ez?”
 Fogta hasát
 a társaság,
 mi Perpignant
 töltötte meg.
 Rangos tömeg:
 kilenc király,
 s Petrus: Luna
 pápa-ura,
 de legkivált
 egy nő! S az ott? A római király lesz!

IV.

Meguntam balga tévelygésem, szent igaz,
 két bő évre begard lettem, vagy félig az.
 Soká oly ájtatos, melyet csak áhítasz,
 de jött a szerelem, és mindent lerontott!
 Nyeregbe kaptam, hős lettem, lovag, vitéz
 egy hölgyért (ez titok), ki úgy ígéz,
 hogy dús lépből mégsem jut csöppnyi méz,
 amíg kámzsában nem játszom bolondot.
 S amint csinos
 kapucinus
 sityak s csuha
 talpig befed,
 nem mond nemet
 a hölgy. Oda
 nem adta még
 így mindenét

senkim soha!
Habzsolt minden szót, mit hevem kimondott.
Egy perc után
komor csuhám
elnyúlt simán
a padlaton,
míg ablakon
kiszállt imám!
Jaj, mért gyötör
ma hűlt csömör,
lankadt im-ám?
Mért fázzom, ki megvívtam sok kalandot?

V.
Kínom meséljem? Hosszú. Jöttek búk-bajok.
Legelsőnek azonnal két piros ajak;
a szívem megsebezte, halálíg sajog.
Elébe álltam, kivert bő verejték,
tűzlob váltott sápadtságot képemen,
azon kaptam magam: testem sem érzem,
helyette mintha szörnyű máglya égne benn,
annak tűzén sóhajtoznék s remegnék.
Sokszor e láng
távolba ránt,
el messzi vet.
Kétszáz sivár
mérföld! s mi vár?
Fagy lesz? Hideg?
Vihar? Lehet.
A lelkemet
nem sebzi meg,
mert már elégttem, s szerelmes meleg véd.
Mellette nem
vidám nekem,
ezért a hajsza,
mely végtelen
ösvényeken
bolyongnom ajz,
hol nincs segély,
s a vad remény
mégis viharz:
megun gyűlölni, s elnyerem kegyelmét.

VI.

Férfi szál sincs, hanem vagy négyszáz nő rezseg
 Iosnak szigetén – ilyen kitűnő helyet!
 Bezárva egy terembe ennyi műremek...
 S én mégsem leltem ahhoz foghatóra,
 ki szítja ezt a kint, mely púp a hátamon.
 Uram! Csak felerészt ismerné bánatom,
 jólesne! Bár maradna bőven fájdalom,
 de irgalmára remény hátha volna.
 Mert szép eszem
 fogy, s két kezem
 csak tördelem:
 szíves szava
 nem ér soha –
 ez föltelem!
 A rossz dikón
 álmom hívom,
 tán jön – de nem.
 Bezzeg, ha az a lágy, fehér kar óvna!
 Lányok, fiúk,
 ti szemtanúk!
 Láttátok azt
 a búcsuzást,
 s a búsulást,
 mely szétszakaszt?
 S ne lássa már?
 Jaj, nem talál
 szemem vigaszt,
 s forró könnyétől kiszikkad maholnap.

VII.

Negyven évvel – kettőnek látom még hiját –
 vad örület, versek, dalok: mind-mind kijárt.
 S tán jó a perc, hogy szent házasságban csinált,
 törvényes gyermekem felsír a bölcsőn.
 De volt valakim, kit szívem sosem feled,
 ő az, ki élni felgyújtotta kedvemet,
 kinek mására égen-földön nem lelek –
 most meg otthon egy feleség üvöltsön?
 Akad rakás
 okos tanács,
 sok bölcs urak

szórták nagyon,
kik közt dalom
tetszést arat.
Wolkenstein blőd –
hagyjátok őt,
már így marad,
amint a világ sem forog ma bölcsen.
Tudom, talány:
meg a halál
mikor legyint?
S nem éltem én
az Úr kemény
szava szerint.
Lelkem Pokol
várhatja, hol
láng közt kering,
de őriz művem: egyetlen gyümölcsöm.

A szív, a fej, a test, a lélek...

I.

A szív, a fej, a test, a lélek – s mindenem
egy arcra néz gyönyörűséggel.
Elé-köré kell mind, amim van, hintenem,
szolgálva őt örök hűséggel.
Múlhatatlan maradsz szivemben,
te gyöngé, szép fehérnép!
S ha szíved éppígy őriz engem,
császárral sem cserélnék!

II.

Tudjad, mi hozzád köt: makacs ragaszkodás,
se lép, se csel, se nem ámítás
se fondorlat, se fortély, sem ravaszkodás.
Sosem szédít, sose bámít más!
Múlhatatlan maradsz szivemben,
te gyöngé, szép fehérnép!
S ha szíved éppígy őriz engem,
császárral sem cserélnék!

III.

Legyek bár messze, előttem egyre tested ing,
vad vágyaim oda hordozzák
finom titkát – a többi nő mind lepkefing!
Karodban vár csoda boldogság.
Múlhatatlan maradsz szivemben,
te gyöngé, szép fehérnép!
S ha szíved éppígy őriz engem,
császárral sem cserélnék!

Egy polgár és egy udvaronc...

I.

Egy polgár és egy udvaronc
egyszer vitázni kezdett,
döntnöknek egy vén, csupa ránc
banyát előszereztek.

*Ki boldogít szép hölgyeket
több és igézőbb élvel? –*

az udvaronc a fölvetett
témában rögtön érvel:

„Ifjú vagyok, merész, deli,
sörényem szőke, bongyor,
rajt' loncfüzér – ezt nézdeli
a nő, s csak egyre gondol.

Éneklek, lantom pengetem,
s juhézem! – hát hogy is mer
e páston vívni meg velem
egy ily rozzant filiszter?”

„Én bölcs vagyok, nem oktalan,
s ha csöndes, sem magányos.

Halk, szép szavamnak sodra van,
szerelmet hord a házhoz.

Erszényem gömbölyded s nehéz
csengő aranygarastól,

a nőnek kéj ez, tiszta méz –
és boldog, hogyha nassol.

Kérdezd csak ezt a satrafát,
kerített már elégszer!”

„Lelkemre! belétrafált!

Biz' így állunk a pénzzel.

Hajtottam fel nem egy leányt,

hangos volt tőle Brixen,

de egy sem volt, ki szemre hányt,

ha jól járt véle fixen.”

II.

„Tán nem vagyok ily bölcs tudor,

és erszényem se vemhes,

de beszédem, vén csöcsbugyor,

szelíd és illedelmes!
 S a kutyának se kellek én?
 Jaj, úgy emészt a szégyen,
 hogy lóháton szökellek én
 a friss, zöld lóherében!”
 „A széptevésem ildomos,
 ebben nem lelsz te restnek,
 és szépre edzi milljomos
 vagyonkám ezt a testet.
 Én vajmi ritkán nyargalok,
 pénzem adom ki főleg,
 ajándék, és nem vad galopp
 van ínyére a nőnek.”
 „Kinek a lelke is nemes,
 annak csömör e nádméz,
 ajándékot, kincset nem esd,
 de felvidul, ha rám néz,
 míg paripámat ugratom
 az árkon, mit se félvén!
 S másnap kezéhez juttatom
 egy hódoló levélkém...”
 „Hogy el ne röhögjem magam! –
 szól közbe most a döntnök –,
 kiégetnek a hasztalan
 cicázó, játszi flörtök.
 Egy úfi értem is epedt,
 s oly édes volt e portya...
 De végezetre csúf epét
 mart csak torkomra kortya.”

III.

„Már két bakot lőttél, lovag!
 S kit elkap itt a tipp-láz,
 nagyobb eséllyel úgy fogad,
 hogy fiaskód ma tripláz!
 Kurázsímb játszva szerzi meg,
 mit elpasszolsz, te kerge!
 Mit bénáznál? Keresztvized
 lett máléval keverve?”
 „Ördög koholta rettenet,
 hogy nem vagyok keresztény!
 Papunk keresztelt engemet,

szentelt vízben feresztvén!
 S ha bajvívás jó, emberül
 döföm-bököm dzsidámat,
 s ha ellenfelem elterül,
 enyém a dics s imádat.”
 „Sosem vonzott a csörte-tér,
 a lándzsás szurka-piszka,
 sok hízott zsákom többet ér.
 Ha nyúlok bugyraikba,
 aranyt, ezüstöt, ékkövet
 dobálok szerte bőven,
 s már gyűlnek is: nő nőt követ,
 s el van ájulva tőlem!”
 „Ez szent igaz! – szólta a nyanya –,
 s az úr beszéde dőre!
 Nincs szebb, mintha az arany a
 szerelem éltetője!
 Inkább hagyom, ha meztelen
 a Halál sírba vonszol,
 mint feslett rongyot testemen
 egy csóró udvaronctól.”

IV.

„Lám, vesztettem. Mint gyűlölöm
 pofád, te vén csoroszlya!
 Úgy váglak rögtön fültövön
 (kedvem düh sokszorozza),
 hogy kiköpöd mindhét fogad.
 Ördög szánkázzék hátadon!
 Ez a jutalmad. Hát fogadd,
 most visszakézből átadom!”
 „S én, a polgár, kioldozom
 pénzeszacskóm zsinórját.
 Öt tallért ér a sok pofon,
 mit e mamlasz kirótt rád.
 Végy kolbászt, tojást, csibehúst,
 és persze jó borocskát!
 Ha elfogyna, csak ide fuss,
 és megtöltöm a rocskád.”
 „Kedbes! Csak az a csúp hiba:
 a rágás nincs inyemre.
 Ménkü csapjon az úrpiba,

össes pogam kiberte!
Éhen halok! Tán egy tehén
bolna mentő körülmény...
Megpejnéem minden reggel én,
a lekbárt így köpülném.”
„Sőt: borjat, nemcsak tehenet!
Ez jár. Meg kell ma kapnod.
Megillet e köszönet,
mert elkentem e taknyot.
Az ám! Lakik, szemközt veled
egy lány, hónál fehérebb.
Tejbe-vajba fürösztelek,
ha átmész, s rámbeszéled.”

Egy ily szépen lezárt vitát
tanulság kell tetézzzen:
„Tégy szolgáladdá egy vén szipát,
és gazdád lesz egészen!”
A kiskacsák s lepcsés banyák
úszkáljanak a tóban,
ott nyugtot hagynak legalább,
így jár mindenki jobban!

Győrei Zsolt fordításai

FALCSIK MARI

A DICKINSON-FORDÍTÁS GYÖNYÖREIRŐL

*Izgatna-e a nap, drágám, ha nem menne le?
(egy leveléből)*

Emily Dickinsont magyarra fordítani annyit tesz, mint megismerni a magyar nyelv tömörségének korlátait. Megtudni, hogy munkám imádkozott eszköze, anyaga és tárgya, édes anyanyelvem nem annyira sűrű és nem gazdaságos. És nem is annyira gondolati. A csodálatos Emily versei az angol nyelv eme erényeinek kicsi – olykor nagyobb – kicsiszolt gyémántjai. De az ő egyedülálló versnyelve még angolnak is kivételes zárványvilág: mire feltöröm, már össze is. Fordításuk kétesebb kísérlet, mint az alkímia: gyakran jár úgy vele az ember, hogy aranya odatesz, nem marad más a lombikban, csak egy kevéske gyanús zagy. Elemeire szétszedni nem érdemes, mert csak egyetlen atomból áll, amit ha nagyon meg akarnék vizsgálni, láthatatlanná lesz. Vagy mire sikerül a másik rendszerben újra kinyernem, akkor már nem az.

Minek vállal ilyen kínlódot a költő? Mert nem lehet ellenállnia ennek az utolérhetetlenül magas fokú nyelvi koncentrációnak. A telítettség, az egyszerűség és a benne rejlő – és elférő! hogyhogy? –, elképesztő mértékben tömörített bonyolultság lenyűgözi, nem hagyja szabadulni. Nem hiszi el, hogy az anyanyelve nem tudja ugyanazt két szótagban, mint a csodálatos Emily versnyelve. És ha a költő még nő is ráadásul, akkor külön magával ragadja a gondolat: hátha majd épp ő oldja meg, hogy az ő keze nyomán

csillanjon föl magyarul is ugyanaz a kivételesen finom fény, a nőies szépség ezen a gyémántgyűjteményen.

Ha a költő azt az utat választja, hogy nem marad egészen hű az eredetiben föllelt tömör és gyönyörű anyaghoz – mert szeretné visszaadni a teljes szépséget inkább, vagy éppen, hogy inkább a magyarban már szélesebben kibomló teljes gondolati tartalmat –, akkor vállálnia kell, hogy változtat, és mennyiségileg is túllépi az eredeti adta keretet. Ha azt választja, mint én, hogy „dekára” ugyanazt szeretné visszaadni, akkor meg azt kell vállalni, hogy eltűnik az elegancia, és a nyelv, amit ehhez használnia kell, az a tömörített magyar már-már esetlen. Én ezt vállaltam, ezt az itt-ott szinte suta Emily-magyart.

Emily Dickinsont ezen az általam választott módon fordítani ugyanakkor gyönyörűség: ízről ízre megtapasztalni és élvezni az eredeti fölmutathatatlan szerkezetét, napokig keresni a magyar nyelv végtelennek hitt síkjain egy-egy szót az angol helyére, de szigorúan azt az egyet, ami a mindig sokjelentésű angol szónak épp abban az értelmében áll épp ott, aztán, ha egyáltalán rá lehet lelteni, egyszerre csak meghallani az eredeti zenéjét a magyarban... Gyönyörű gyötrelem, így tudom még a legpontosabban megnevezni, amiben Emily Dickinson fordítása közben részem van – mert hiszen már ezt az alapvető élményt se tudom igazán pontosan megnevezni: hiába, hogy ebben a bevezetőben ennyi mindenféle értékes anyagot összehordok drágakőtől aranyon át zárványokig, ez is csak azt mutatja, hogy a Parnasszusnak e szikrázó csúcsára áhítón fölbámuló költő jobb híján nagyobb szavakat választ, mint amiket a csodálatos Emily eredetijeiben talál.

Éppen ezért kérem szépen a Nyájas Olvasót, fogadja azzal az elnéző tekintettel a magam keverte magyar anyagba belebebotló fordítási kísérleteimet, amire Shakespeare – Arany tolmácsolásában – ekként apellál: „Nézze most el úri kegy, / Másszor aztán jobban megy.”

EMILY DICKINSON

519.

Ez a világhoz levelem,
Ki sosem írt nekem, –
Természet hozta tiszta hír,
Gyöngéd-fönségesen.

Üzenetében híven
a sosem látott kéz;
Nevében, jó szántóvető,
Rám megbocsátón nézz!

550.

Megmérek minden látott Gyászt
Szűkült szemem bírál –
Vajon nyom annyit, mint Enyém –
Vagy Könnyebb súly annál.

Vajon régóta viselik –
Vagy még csak most ered –
Enyém mikortól, nem tudom –
Oly régi kínom ez –

Vajon élniük fáj vele –
És állniuk muszáj –
És ha választhatnának –
volna-e az – Halál –

Lám, Némelyik – ki hosszan tűrt –
már újra mosolyog –
a Fénynek utánzata az,
mi oly fakón Ragyog –

Vajon ha fedi már sok Év
Több Ezer – a Sebet –
Mi úgy fájt rég – ez évülés
Nyomán lesz Enyhület

Vagy így járja velük a kín
Át Századok Erét –
Nagyobb Fájdalmat fedve fel –
Szeretet Ellenét –

Gyászolni sok van – mint hallom –
Ok többféle lehet
A Halál – egy – s csak egyszer jön
S csak zárja a szemet

Vágyaknak Gyásza – s Hidegé –
A „Reményvesztettség” –
Bújni az ōsi Szem elől –
Míg néz az Ősi Ég –

És bár fajtáját nem tudom
Pontosan – engemet
mégis mély-éles Vigasszal
hat át e Gyászmenet –

A forma láttán – a Kereszt –
És ahogy viselik –
Már a sejtés is lenyűgöz:
Mint enyém – Némelyik –

1251.

A múltra jószívvel tekints:
a legjavát adván,
tört napja lágyan süllyed el
az ember alkonyán.

497.

Egy meg egy – az egy –
Kettő? – jobb feledned –
Iskolába jó –
Csak éretleneknek –

Lét – csak – vagy Halál –
Vagy az Örök Élet –
Több – sok volna már
Nem bírná a lélek –

320.

Van egyfajta Ferde Fény
Téli Délután –
Ami lenyom, mint a Súly
Templom-Organán –

Mennyei Seb, ezt adja –
Nem látunk heget,
Csak a belső eltérést –
Hol a Lényeket –

Nem érinthetjük – Senki –
E pecsét Rettenet –
Ez a mennyei csapás
Égből Küldetett –

Mikor jön, a Táj elnémul –
Árnyak – dermedvén –
Mikor elmegy, mint a Távol
A Halál szemén –

219.

Folyóm hozzád szalaszt:
Kék tenger, hogy fogadsz?

Folyóm válaszra vár.
Ó, tenger, irgalmazz!

Csilló zugom
Vizét hozom,–

Tenger,
Vigy el!

1747.

Hogy a szeretet minden:
Ez minden, mi róla tudott;
Elég ez, a terhe legyen
A vivőhöz arányított.

269.

Vad éj – Vad éj!
Ha én veled,
kincsünk legyen:
Vad éjjelek!

Minek – szelek –
Ha a Szív kiköt –
Nem kell iránytű –
Térkép se köt!

Az Édent rójuk –
Mit – vizek!
Horgonyt – az éjben – beléd
Vetek!

222.

Meghalni! Halni éjszaka!
Valaki világítana,
Hogy lássam, melyik út vezet
Az örök hóban engemet?

És „Jézus!” Jézus hova lőn?
Azt mondták, Jézus – mindig jön –
Tán a házat nem ismeri –
Erre, Jézus, Utat neki!

667.

Felelj, Július –
Hol a Méh –
Hol a Pír –
Hol a Széna?

Ó, szólt Július –
Hol a Mag –
Hol a Rügy –
Hol a Május?
Felelj Te – Nekem

Nem – mondta Május –
Mutass Havat –
Harangokat –
Szajkót mutass!

A Szajkó kitért –
És hol a Szár –
Hol a Köd –
Hol a Bogáncs –
Itt – felelt az Év

G. ISTVÁN LÁSZLÓ

A lehetőségekben élő Dickinson

Két éve írtam a Parnasszus hasábjain Dickinson-fordításaimhoz felvezetőt, melynek rövid szövegét az írás végén közlöm, mert ott fogalmaztam meg a számomra legfontosabb téteket. Most megint elérkezett az alkalom, hogy közöljek az újabb anyagokból egy csokorralalót. Nem idegen Dickinson világától a csokor metaforája - de rendkívül veszélyes és félrevezető lehet. Hiszen nagyon könnyű az ő verseit takaros emlékkönyvlírává, csokorköltészetté változtatni, mert „préselt” ontológiai és erkölcsi példázatok, ha nem vigyázunk, giccs felé hajló ikebana-versek keletkeznek az örvényes, orpheuszi líra helyén. A kettőt sokszor egyetlen árnyalat, szintaktikai csavar, a szaggatott hullámváz megteremtése-kisímitása választja csak el egymástól, és nincs recept, hogyan őrizzük meg az eredeti vers meditációs komplexitását, absztraktot konkrétba, konkrétot absztraktba rilkei módon transzformáló erejét. A vulkanikus hallgatagság életművéből 290 verset fordítottam le eddig - s ha a teljes anyag 1755 versét is sikerül még egyszer lefordítani, nagyon szerencsés leszek, mert legalább százhusz évig élek...

Emily Dickinson vulkanikus hallgatagságáról (spasmodic reticence) már sokan írtak. De nem lehet róla eleget írni. Arról a kettős kényszerről, amely a kimondás lávaömlését azonnal a visszanyelés fájdalmával fegyelmezi. A szaggatottság – amelynek elvéthetetlen jegye a gondolatjelek állandóan tolakodó kijelentés-zátonya – ezáltal nem modor, hanem versontológiai alapviszonyulás. A kijelentés befelé jelent, vagyis jelenetezi az elhallgatás drámáját is – vagyis jelzi, hogy jelen nem lehet soha, állandó-szaggatott kétségben van, jelene a gondolat jelein fut asszociációs mélységekbe-magasságokba. Elnyeli a jel a kimondás tétjét, így jeleníti meg, a tetemre hívott veszendőségben, ami belőle maradandó. Dickinsonnál soha nem a szó, hanem a szótól szóig jutás számít. Voltaképpen ez az eljutásnyi ív áll a szó helyébe. Dinamizmus ettől őrző, hogy nem szavakat mondunk, hanem szótól szóig érő hidakon lépünk, mely feloldja a szavak szemantikai halmazállapotát, és a lávafolyáshoz hasonló jelentésömlést eredményez.

A versfordítás folyamatában amúgy is beáll a lávaömléshez hasonló áldott-áldatlan felfüggesztődési állapot: amikor a forrásnyelv szemantikai-grammatikai eresztékei már feloldódtak a nyelvi térben, de a célnyelvi kötődések még fáziskésésben várnak a transzfiguráció drámájára. Ez a nyelvi inkarnáció előtti hatákszűnet a dickinsoni dikció alapregisztere, mintha saját verseiben is egy fordítási folyamat nyelvi senkiföldjén állna. De persze miből fordít? Transzcendensből reálisba? Reálisból transzcendensbe? Lehetőségből valóságosba? Valóságosból a lehetségesen átszűrt ténylegesbe? A lehetségesben lakozók (Dweller in Possibility) kegyetlen kegyelme ez, hogy a POSSE egzisztenciálfilozófiai értelemben erőteljesebben-színebben, életesebben mutatkozik meg bennük, mint az ESSE. A Weöres-félék ilyenek.

Jó Dickinsont fordítani, mert vulkánköltészete Pompeibe dermedti nyelvi előítéleteimet. És fordítás közben tágul a lehetségesség felé – gondolatjelek örvényein át – amit ki kell mondani.

EMILY DICKINSON

701.

Ma megfogott egy gondolat –
Volt már korábban itt –
Nem zártam le – volt az az Év –
De nem tudom – melyik –

Se azt hova tűnt – és miért
Tért vissza másodszorra –
És végképp nem, hogy az mi volt –
Ha képes lennék arra –

Hogy megmondjam – de valahol –
Ott van a Lelkem mélyén –
Figyelmeztetett – erre járt –
És most már itt hagy békén –

764.

A Balsejtelem – hosszú Árny – Fűvön halad –
Mutatja hogy lemegy a Nap –

A felbolydult Fűnek jelez
Hogy a Sötétnek – vége lesz –

633.

Ha hallgat a Harang – A Hang
A Templomba kerül –
Ha a Fogaskerék megáll –
Van végső Kör – belül.

719.

A Déli Szél Hatalma –
 Úgy fúj – személyes Hangon –
 Egy Kivándorló címe –
 Kikötéskor a Parton –

Kikötők – Népek – senkit
 Sem ismerhet a Szem –
 Oly messzi – oly értékes
 A hír – mert idegen –

632.

Az Agy – szélesebb, mint az Ég –
 Egymás mellé – teszed –
 Egyik a Másikba befér –
 De neked is lesz – helyed –

És mélyebb, mint az Óceán –
 Kéket a Kékhez adsz –
 Felszívja Egy a Másikat –
 Mint Vödröt – a Szivacs –

Az Agy - az Isten Súlyja lett –
 Mérd meg – Súlyt súlyra rakj –
 Egymástól úgy – különbözik –
 Mint Szótagtól a Hang –

816.

A Halálos ütés Életre üti azt
 Ki halála előtt élő sosem maradt –
 Ki ha élt volna, lehetne halott,
 S hogy meghalt, kezdett élni csak.

829.

Tágasságban ágyazz –
Ágyazz áhítattal –
Várd az Ítéletnapot
Illendő Huzatban.

Matrac Egyenes –
Párnája kerek –
Napfény sárga zaja se
Zavarja helyed –

818.

Nem bírtam meginni
Édesen, csak követve
Téged, hidegebb, mint a Víz
A Szomszóság Figyelme.

819.

Csak kicsit lehet,
Ne nagyítsd tehát
Egész a Mindenségig –
Az az elegáns –

Ha Világot adsz,
Ne fogj Csillagot –
A túlzó Dicsőítés
Veszít – ha nagyobb.

808.

Ha Napja ott ragyog
 Benned – hogy lenne ott
 Sötét – vagy messze –
 Ha láthatok Hajót –
 Mely a Te Partodat
 Megérinthette?

824.

Megrázza a Szél a Fűvet –
 Ijesztő Hangja mély –
 Először Földet fenyeget –
 Aztán az Éghez ér –

Fákról leválik a Levél –
 És szanaszét szalad.
 Mint Kéz Öble forog – a Por –
 Szétrontja az Utat.

Kerekét hajtja a Szekér –
 Dörgés – fut – súlyosan –
 Villan a villám – sárga Csőr –
 Tüzes sötét Karom.

Fészkét lezárja a Madár –
 Az Állat Ólba fut –
 Egyetlen óriás csepp Eső –
 Aztán nyílik az Út

Aminek Gátja volt a Kéz,
 Egét Víz töri át –
 Atyám Házát kerüli csak –
 Felnégyeli a fát –

G. István László fordításai

GEREVICH ANDRÁS

A hold vonzása és a föld halk búgása között

Merwin verseihez

Éveken keresztül tanítottam kortárs angol nyelvű költészetet, nem időrendi, hanem tematikus felbontásban, és a természeti verseknél az egyik legfontosabb szerző mindig W. S. Merwin volt. Minimalista, melankolikus, meditatív költészetét a természet ünneplése és a pusztulás feletti gyász határozza meg, folyamatos rácsodálkozással és szinte áhítattal figyeli meg és dokumentálja a természet ezerarcú burjánzását, az élet körfogását, az elmúlás és újjászületés sokszor fájdalmas váltakozását, miközben szomorú sztoicizmussal verseli meg a pusztulást és pusztítást, az ember vészjósló és jóvátehetetlen kiszakadását a természetből.

Merwin már ötévesen lelkész apjának írt himnuszokat az istentisztelethez. A misztikum, a fenségesség, a természetfelettség meghatározó hangulatot ad panteizmusba hajló költészetének. A Princeton Egyetemen végzett John Berryman tanítványaként. Élt Európában is, Spanyolországban és Franciaországban, több nyelvből fordított, mások mellett Dante, Mandelstam és Neruda munkáit. Szintén fontos hatással volt költészetére a Vietnami háború ellenes mozgalomban való részvétel, majd később a zen buddhista filozófia és a mélyökológia mozgalom, amelynek meghatározó alakja lett. A hetvenes években Hawaii egyik szigetén telepedett le, ahol egy

egykori ananászültetvényt visszavadított esőerdővé, és ott élt aszketikusan haláláig.

Költészetére jellemző a közvetlen, szüksézáú, lecsúpaszított, néha szinte nehézkes és nyersnek ható versnyelv. Természeti képeket társít kevés eszközzel, bár a metaforák és hasonlatok fontos elemei szövegeinek, amelyek gyakran egyszerre elsodró lendületűek mégis fragmentáltak és szétesettek, csak sorról sorra, képről képre áll össze és tisztul le egy-egy vers. Költőtársa, Chiasson állapítja meg, hogy Merwin gyakran nyers, mint a természet elemei, kopár és zord, mint az élet pusztulása – mégis tele csodálattal, örömmel, meglepődéssel, egyszerre aszketikus és szofisztikált, klasszikus műveltsége mindvégig átitatja a legegyszerűbb verseit is.

Verseinek fordítása látszólag könnyű feladat, hiszen nem használ bravúros formákat és összetett technikákat, mégis nagy kihívás visszaadni magyarul azt a tömörséget és könnyed, de súlyos egyszerűséget, ami annyira meghatározza a költészetét. Fordítás közben azon kaptam magam, hogy gyakran szinte Oravecz-versek kerülnek ki a kezem közül, annyira sok a hasonlóság és párhuzam a két nagyszerű költészet között.

W. S. MERWIN

1927–2019

Lépcsőfokok

A domboldalba farönköket fektettem
lépcsőfokokat a völgy mentén
már nem is emlékszem hány évvel ezelőtt
a fa mára nyomtalanul elkorhadt
szétfoszlott a kanyargó lejtő oldalában
nem is láttam ahogy eltűnt
és a fákon a zöld felhők egyre nőttek
kavargó árnyaik fölött
mégis egykori helyükre lépek
mintha még meglennének a lépcsőfokok
a lábam az emléket megőrizte
Apa és Anya barát barát után
ami belőlük emlékemben megmaradt
a lépcsőfokok a domboldalba vájva
ma szerda reggel csendes a völgy
nincs sok felhő keleti szél fúj

Különválás

A hiányod úgy hatol át rajtam
mint cérna a tű fokán
színével varrja össze minden tettemet

A másik ház

Visszatértem a régi házhoz
szinte egy teljes életem át jól ismertem
az egykor elhagyott romos házat amit én hoztam rendbe
amit otthonnak hívtam akár itt akár távol jártam
most nem azért jöttem hogy bármit rendbe hozzak
hanem éppen hogy ne pakoljak ne is érjek semmihez
mintha kísértet lennék vagy álmodnék
és ebben az időtlen álomban a folyó ugyanaz a folyó
a ház a régi ház és itt vagyok reggel
a napfényben az ismerős madár énekel

Nyelv

Soha többet nem fogunk használni bizonyos szavakat,
mégsem felejtjük el őket. Szükségünk van rájuk. Mint
egy kép hátoldalára. Mint a csontvelőnkre vagy az
érfalunk színére. Bevilágítunk az alvás lámpásával,
hogy biztosak legyünk: ott vannak, remegve várják a
tanúságtétel napját. Velünk együtt temetik el őket, és
mind együtt támadnak fel.

Parti madarak

Miközben rájuk gondolok egyre kevesebben lesznek
miután hosszú távokat szeltek át
most először repültek teljesen az út végéig
egy emlék nyomában ami nem volt az övék
amíg el nem indultak hogy felidézzék
abban az órában amikor hirtelen késő
és újra csend lett és körülöttük a fehér
megint fehérre vált majd egyetlen hangon
kórusban felemelkedtek mindegyik magában
a hold vonzása és a föld halk bűgása között
az üvegfüggöny folyton leomlott körülöttük
ahogy tovább szálltak megkeresni a helyüket
mielőtt bárhol lettek volna a viharok
megrostálták őket ahogy átrepültek
a tornyok felett elsuhantak a fények mellett
néhány eltűnt hosszú lábbal átgázolnak
az árnyékokon másokat elfogtak
és ott maradtak a hálók földjén mások
a lépes vesszők földjén ágakhoz ragadva
és a fegyverek földje után napkeltekor
egyre kevesebb érkezik meg mint emlékeimben
hogy felismerjék a késő nyári fényt
ami a sötéttel játszik a vizes homokparton

A hely

William Stanley Mervin

A világ legvégső napján
egy fát szeretnék ültetni

minek
nem a gyümölcséért

a gyümölcsöző fa
nem az amit ültettem

olyan fát szeretnék
ami először nő ki a földből

a nap már
lemenőben

víz érinti
a gyökereit a földben

tele holtakkal
és a felhők elvonulnak

egyesével
a levelek fölött

Halálom évfordulójára

Minden évben elmulasztom a napot
mert nem tudom melyik az
amelyen majd utoljára lobog felém a tűz
és útnak indul a csend
fáradhatatlan vándor
mint egy fénytelen csillag sugara

Akkor már nem találom többé magam
az életben mint valami furcsa ruhában
meghökkenve a mezőn
egy nő szeretetén
a férfiak szégyentelenségén
mint ma három nap eső után
írok és hallgatom az ökörszem énekét
ahogy eláll a zuhogás
és meghajolok nem tudom mi előtt

Emlékezés

Régi hangok foszlányait hallom újra és újra
Shakespeare vagy Mozart frázisai a sarki fények
vékony pálcái vezényletével hangzanak fel
a sötétség idejébe elvonul néhány vándor
magasan az éjszakában távol az ősi rajoktól
távol a többi szótól távol a hangszerektől

Gerevich András fordításai

KUN ÁRPÁD

A mágikus pesszimista

Tor Ulven (1953-1995) az egyik legmeghatározóbb norvég költő a huszadik század végén. Köteteit már életében elismeréssel fogadják, de igazi legendává azután válik, miután a norvég nemzeti ünnep másnapján, május 18-án öngyilkos lesz.

Legelsősorban lírikus, de kiadott néhány prózakötetet is, és írt több figyelemre méltó esszét. Valamint készült vele egy hosszabb interjú, amiben éleslátóan reflektál saját alkotói világára.

Első verseskötete, *Az ősmadár árnyékában* 1977-ben jelent meg. Burjánzó, szürrealizmus ihlette költői világa, amely ezt a kötetet jellemzi, megmarad, de a későbbiekben lecsupaszodik. Rövid, töredékesnek ható verseket ír, ahol különös súlya lesz a néhány szavas soroknak. Leredukált tárgyi világot alakít ki mintegy a régi korok csendéletfestőinek a mintájára. A csendéletnek egy sajátos ágához, a vanitatum-ábrázoláshoz vonzódik, ahol koponyát, homokórát, égő gyertyát, könyveket és hasonlókat használtak, hogy bemutassák az emberi élet hiábavalóságát. Ulvennél ez a képi világ válik modernné, amikor a sok koponya és csontváz ábrázolás mellett pillepalackot, tévéképernyőt, kenyérmorzsát vagy éppen egy villanykörtét ír le.

Világlátása alapvetően tragikus és pesszimista, de képeit sajátos mágikusság, és időnként humor lengi be.

TOR ULVEN

Nem jelentesz
semmit

a szívednek.

*

Elhalványítod
azt, amit
írok, te,
akinek írok

vakító.

*

A szempilla
fanszór,

egymásra nézünk
és elkapjuk a tekintetünk.

*

Hagytam az ujjaimat
lecsúszni lassan

a szemed domborulatától
az ajkadig, hogy mintegy

kiszimatolják
a néma részt abból,

amit nem mertél
kimondani.

*

Még a tenyereden
futó vonalak is

túlmutatnak
rajtad,

az ízület
vénemberujjakig
amelyek állati zsírtól
fénylenek,

a felvillanó jégig
a kövek repedésében
ahol a fű
csillószörként

lobog a szélben,
amely a halottak
mikrofonjába
sustorog.

Az újszülött könnyű, félvak
ökle
kinyílik

a hang felé,
amit te sose
hallhatsz meg.

*

Mi,
két bomlóban lévő
szerves fotó,

mint rothadó nyárfalevelek,
melyek áttört szövete
szinte eltűnt,
s már csak idegekből
és szárból áll,

ahogy ezek a levelek,
mi is észrevétlen belesüllyedünk

a barna tűlevélszőnyeg
pillanatnyi rajzolatába.

*

A gyerek csontja
tejcseppektől
keményszik,

amelyek egy kőmellből
fakadnak.

*

Hópelyhek

táncolnak a levegőben
belehelyezve a térbe
és elolvadnak,

kövek

zuhannak
belehelyezve az időbe,
és porladnak.

Hópelyhek és kövek
egyformák.

Nincsenek.

*

Vakírást
olvasunk,

ahogy egymáshoz
dörgölődünk.

Az éhségtől

feltárul egy csapóajtó,
mögötte
tűzhely lobogó
lángokkal. Forog a sült.

De mégse. A bőröd alatt
jól kivehetően a megkövült
madár szárnycsontjairól

suttogsz. Minden hangunk

érthetetlen zúgása
annak,
ami

eddig élt,
vagy sikerült
nem élnie.

*

Akiknek ébresztés lett volna a feladata,
kővé dermedve
alszanak, temetői angyalok

márványból
a karjukat, amelyről élő
esőcseppek peregnek,
felemelik

szívélyesen és
értelmetlenül.

*

A nap
a sziklarajzokon
jelentésteli,

mint egy nemiszerv,

a nap az égen
jelentés nélküli.

*

Ne kiálts
ellene, hagyd,

hogy hulljon a hó.

*

Úgy vedd a papucs surrogását
a gyapjuszőnyegen, a pálcaszék
nyikorgását, magányos köhintésed,
mint szünetjeleket az előtted lévő
és az utánad jövő nemzedék között.

*

Olyan messze utaztál,
hogy egy klasszikus mű
szereplője lehetnél, amelyben
egy halott szerző szemtanúként leírja,
hogyan sürgölődnek a halottak.

*

Az öreg fekszik kiterítve,
koponyája alatt szarvasagancs.
Az állkapocs megereszkedett és
kinyílt. A gyerek, akit még találtak
egy hattyúszárny fölé van temetve.

*

Ugyanaz
a csend

nyel le mindent

egészben.

*

A fejszét,
ami tűzforró,
miután kinn hevert a napon,
a hideg pincébe

viszem le, és
szeretnék megállni
a falnak dőlve
mindörökre.

*

Amikor az utolsó három
orchidea
elfonnyad,

az árnyképek is
megváltoznak
a falon.

*

Az, ami benned
üvölt,

nem rád

üvölt.

*

Az,
ami önmagától nem lát,

belőled

néz ki.

*

Az,
ami maga nem tud sikoltani,
nem is

szorong. Nincs

szüksége, hogy
sikolts helyette.

*

A buzdításra, hogy „Felejtsd el, hogy valaha éltem!”,
elkerülhetetlenül hallgatni fognak. A kérdés, hogy
kicsoda?

*

Ahol a lakott rész
véget ér,
egyelőre az eltűntek

uralkodnak. Álmukban
irányítanak,
minden gondolatuk az
enyészet körül forog.

Száraz ággal
a humusz jegyzőkönyvébe
írják:
Nemtom.

*

A csontváz
az ember egyszerűbb
változata,

nem énekel, nem
panaszodik.

*

Te, aki túl sokat látsz,

zárd ránk
szemeidet,

és hosszan
aludj.

*

Felfaltak

és életben
hagytak.

*

A csontváz

az ember egyszerűbb
változata, egyesek

túl gyorsan
leegyszerűsödnek.

*

Próbálok gyorsabban írni,
mint ahogy átzúg
rajtam
az enyészet.

Úgy ám.

Élve temetnek a hó
alá. A nap

icipici, de
mindenevő.

Kun Árpád fordítása

*a lángoló máglyán meztelen
pirult a boszorkány
jól szórakoztam*

IMREH ANDRÁS

Pablo Picasso, poéta

„Hallom, írsz. Tőled minden kitelik. Ha egy nap azt mondanák, misét celebrálsz, elhinném azt is” – írta Picassónak az édesanyja 1935-ben, amikor az ötvennégy éves festő verseket kezdett írni. Úgy tűnik, jól ismerte a fiát. Aki pedig ekkor már azt írja barátjának, hogy a festészettel, a szobrászattal és a költészettel is kész felhagyni, csak hogy teljesen az éneklésnek szentelhesse magát.

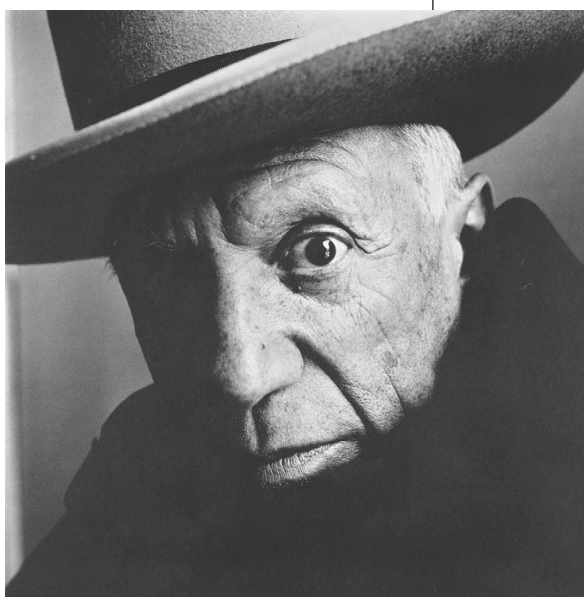
Mély magánéleti válságban volt ekkor: felesége elvált tőle, és a spanyol polgárháború előszele is átsüvített már a határon. Picasso közel egy éve nem festett, alig rajzolt.

Verseit kezdetben spanyolul, majd egyre inkább franciául írja, 1935 és 1937 között szinte naplószerű rendszerességgel, később egyre sporadikusabban, szinte élete végéig.

Hogy ezeket a verseket festő írta, nemcsak a költői képek, hanem a feltűnően gyakran és pontosan használt színnevek alapján is kiderül.

Költészete, akárcsak festészete, avantgárd. Kicsit kubista, kicsit szürrealista, kicsit dadaista. Inkább Reverdy, mint Apollinaire, de még inkább Breton és Tzara. Prózaversei folyékonyak: sem szintaxis, sem központosítás, sem tipográfiai megoldások nem tartóztatják fel a nyelv hömpölygését. Gyakran alkalmazza a permutációt: egyes szövegrészletek képeit, szintagmáit szinte az összes lehetséges sorrendben és változatban végigjátssza, a vándorjelzők, stafétaigék és váltott alanyok az értelmezés körpanorámáját nyitják meg. Akárcsak a szabadötletszerű asszociációláncai, amelyek folyamán szintén fel-felbukkannak ismétlődő motívumok.

Nagyon szabad versek ezek, lenyűgözően szabadok.

PABLO PICASSO

(1936. január 4.)

a festmények bolond nők
átszúrták a szívük
ragyogó buborékok
szemek zárták torkokba őket
verdes a szárnyuk
vágyuk négyszöge körül

(1936. július 12.)

halálbúsan egymás mellett mell a mellett a keltésztá
ünnepélyesen üdvözli a sajtoltár előtt a parancsnok
lányát blúzáat leszólván a gombokra gondol széthánya
a gyűrött viperafészket szöglevest mártogat mely elfogy
bókok közepette

* a borlap lábujjhegyre áll kockáztatván hogy megkapja
a milicisták behívóját akasszák fel magukat másutt és a
táj hátát simogató kéz nem tudja felélénkíteni az éjszaka
fogán sülő ünnepet * villámok íze a szájbán és hónaljillat
a zászló ujjbegyein a kihunyó kecske szemében lobog

* egy darab selyempapír behúzott körmökkel mondja
újra énekét a földre tett rács mellett összekulcsolt keze
a kivégzőpózná mögött az őrbódé közvetlen közelében

* na de a tejbelük meg a rozsbuci a messzeségben és
a kagylóhéjra a kagylóhéj gyerekek ugróiskoláznak és
a kulcslyukakba szorult madarak nyikorgása micsoda
szörnyűség micsoda végveszély micsoda csontokban
futkározó hideg micsoda kellemetlen illat önti el * ha
megérzi a vállát metélő kés jegét az aloé íze fülébe súgja
pontyvergődését a kolostor bambuszszárain összetört

babanevetését laktanyakapuban fitogó liliomok hatalmas ajándék hatalmas hazugság nem vesz részt az ünnepségen torkában nem lobbantja lángra a bor örömtüzét holott tárva-nyitva a szerelemre meg a kötél tánra a hullámok takarójához szögezett balkonon * de a hajó rettegve reszketve elérkezik a kék és a hó örvényének szélére a lángruha és a fürj meg a menyét üres ketrece meg a lajtorja meg a cigaretták hulló hamuja meg a fokhagymaszósszal töltött habarcs összefonódva kapnak fáklyalángra * fura egy estély felhasogatja a hintát az est az éj * az unalom a virágfüzerek unalma meg a jávai csiklandozások sem oly mélyek mint selyemharisnyája sóhajhasadása * sem a rezgő levelek fényének látszólagos nyugalma sem minden vágyak órája sem a borseprő

(1937. július 17.)

sem később a plafonról leváló csipkedísz sem a pikkellyel teli pohárba zuhogó csillagok sötlan illata sem az oly megejtő és oly jólnevelt és oly nyugodt füstölt szalonnadarabkák bűbájuk holtra vált kátrányfoltos udvari ruhájukban kezük a kard torkán ajkuk a pengére forrott ezerszer is bókolnak ezerszer is pukedliznek és ezerháromszázötvenegyszer mosolyognak bár levált az idő az ingaóra számairól sem a kocsikerekek alatt összetört szerelemre következő sírás-rívás nem tudják kibogozni a tükörhöz tűzött tekintetek bogját az életfa elkomorodik kagylóhéjában és seb

(1937. július 19.)

helye résein át nézi az ártatlanok bálját a terített asztalon rajta tésztahalom és egyetlen másodperccel sem rövidíti meg a kéreg szélén kötélmászó keserű narancslevet ha a lehorgonyzott hajókon özönlő perkáldarabkák egy teli tányér cseresznyén meg a liszt mely elrejtí árnyékát a blúza hátától a fatörzset ütögető kezek hívására miközben az egész táj elgaloppíroz fehéren izzó titkai algái között szerelmes szavai és segélykiáltásai között belevájják fogukat a rakparton száradni ravatalozott irigység és vágy keretes festményből kitépett pacaljába a képen juhnyáj legelész és szelíden fonja gyapját mivel sem a mirrhakivonat sem a ribizlikenőcs sem a roston sült szardínia sem a madárdal sem a fuvola csakis a tükrökben magukat bámuló csillagkísértetek illata engedi meg és veszi fontolóra hogy e gyászos komédia tárgyát elhomályosító sorok rendje megvilágítsa a faldarabot melyre a meredélybe tíz körömmel kapaszkodó árnyék vetül oda veti le magát az élet eresze ha véletlen meztelen testükre rühük malasztját köpködő rózsabokrok ürülékükkel borítják be a májusfa tetején himbálódzó kevéske reményt

a terített asztalon pirított tésztahalom az asztal alatt tapasztalat akár egy kisegér fut-szalad a vadászgörény rendezi tollait a tolltartóban ujjá epét hány és ezer meg ezer lábbal a lábban ezer meg ezer mondat az utcai körhintákon és vonóhorgokon tökéletes dermedtségben kuszálja össze bakugrásait de mondja csak fiatalember tanult-e ön elmélyítette-e a tengerbe hanyatló nap estjének fingszagát iszalagos erdőben fontolta-e ízleltre-e atyái emészetét nem esett-e az áhítattól hanyatt a gondolatok mélyén felrázott színek szépsége előtt mely félreverte a harangot tökfefe belsejében mondja és ne tartsa magában a miénk az tartozik vele nekünk támaszkodjon csak kényelmesen ehhez a póznához agyon lesz löve most és kap egy tucat friss mignont ne izegjen-mozogjon ön halhatatlan de elbukik a titok kibukik és amúgy is csak a legfőbb tényeket akarja elmesélni hogy a mai nap délutánja kétségbe esik-e csikorog-e ha a vihar forgatta idő felbúzik csészéjében

(1938. március 1.)

fekete napsugár kopog az ajtón az árnyéknyájban
kinyújtott kezére fényszemet rajzol a zörgő legyező
felé nyújtja kezét a legyező ott a mézesköcsögben a
porcukortartóban batisztfehére izzik az égszínkéken
felröppenő galambok édes mandulateje gyengéden
érinti a tükröt a nap hátoldalán villogó kések satujában
a lehúzott redőnyön tengerkobalt kékes kosz szivárog

(1938. március 9.)

I.

ingatag a tükör jáspis a varjú
alsószoknya akantusz dilemma citadella
emlő oposszum orja

II.

fagylalt meztelen hosszú lába
a hason heverésző
fonák nap lángjain

III.

grimasz és viszketegség szakadékjának szélén
rózsa- és mályvaszín pettyezetett kis mezei virág
poharában bizonyosság karamell
édesség kerék ujjai

IV.

madarakkal zsúfolt teherautóból folyik
a citromsárga vér
a narancspiramis kék abroszával takarja

(Párizs, 1940. február 25.)

az éj brutálisan kiszakadt a párolgó égből
sápatag vásznait tűskék szabdalták össze
kitinjét összegyűjtött vércseppek fürdetik
míg visszhangzik a kútba zuhanó kő

(1940. szeptember 19.)

* másik reggel *

az ég minden erejével az üvegtelen ablakkeretre
aggatott selyemplédre támaszkodik és sápadt arca
savanyúcukorral rózsazölddel és kökörcsinnel
duzzasztja a kóccal kitömött kabátzsebet ahogy
végigvonszolja pocakját a szobában a hólyag felszakad
bőre a kicserepesedett ajkak gipszfehér fűrészén
vércseppek iramlanak kitépett tollain és felgyűjtják a
sarokban felhalmozott ünnepi lampionokat

(1940. november 5.)

a lángoló máglyán meztelen
piult a boszorkány
jól szórakoztam
szájam sarkából
ezen a délutánon
óvatosan lekapargattam
körmömmel
minden fellobogás
bőrét
hajnali
egykor és később
most tíz perc múlva
három ujjaim még
éreztek a meleg kenyeret a mézet
és a jázminokat

(1941. november 24.)

virágcsokor lángjainak bástyájához tapadt vízcsepp
rezeg ujjbegyeken égő ajkak sarkában nádzörgésben
kapar az éj a kiáltások és az átkozódások és a batikolt
szalagnevetések lázba hozzák a parton rohadó rákok
bűzét az elhagyatott testből felhullámzik a szárny

Imreh András fordításai

S s s s s s s s s z
szi szeg az ész
a ser
penyő vas
le mez
én
vagy nem
talán
észre vet
te és
fel
jegyez te papírra
vetet te

A jó fordítás olyan, mint egy jó bár

Facundo Ruiz argentin költővel, a Buenos Aires-i Egyetem
oktatójával Kutasy Mercédesz beszélgetett

KM: A Buenos Aires-i egyetemen találkoztunk először, az Irodalomtudományi Intézet (Instituto de Literatura, UBA) éves konferenciáján, ahol kutatóként tartottál előadást. Kérlek, mesélj először a kutatásaidról: melyik korszakkal, szerzőkkel foglalkozol, és hogyan kapcsolódik a tudományos munkád a költői gyakorlathoz?

FR: Szeretném azt hinni, hogy az irodalomtudományi kutatómunkám összekapcsolódik az írásaimmal és fordítva. Hiszen még Jekyll és Hyde is összekapcsolódik valamiképp! Legfőképpen azért, mert vágyom rá, mert mindent megteszek annak érdekében, hogy e kettő keresztezze egymást, ellentétbe vagy épp párbeszédbe kerüljön, és természetesen a különbségeiknek éppúgy örülök, mint cinkos összefonódásaiknak. Sőt, néha úgy gondolok tudományra és költészetre, mintha különféle hangszerekről beszélnék, mondjuk mint ha azt mondanánk, hogy zongora és trombita, hárfa és vibrafon, én pedig hol az egyikre, hol pedig a másikra „komponálok”. Azt hiszem ugyanis, hogy bizonyos dolgok nem úgy fognak szólni, ahogy szeretném, ha a kutatás nevű hangszeren „játszom el”, mások pedig a költészet nevű hangszeren szólnak falsul. Szóval váltogatom őket, hol ezt, hol azt használok. Ugyanakkor akadnak kereszteződések is, a kutatás területén éppúgy, mint a költészetben, előfordulnak olyan „egyezmények” vagy „motívumok”, amelyek a másik oldalról jönnek – színek, árnyalatok, hangütések, dallamok –, és néha, amikor ilyesmi megtörténik, azt hiszem, hogy e két dolognak szükségszerűen köze van egymáshoz. A kutatás mindenképp más ritmus, még a hétköznapiak vagy az anyagiak terén is, mint az a fajta irodalom, amit szeretek. A kutatásból és az oktatásból élek, de képtelen lennék úgy élni, hogy kizárólag kutatok és órákat tartok. Úgy van ez, hogy a költészetből nem futja, de a költészet nélkül lehetetlen.

A kutatási területem a XVII. századi latin-amerikai irodalom: az érdekel, hogy ez az évszázad és ez a terület hogyan *teremti meg* az irodalma – de nem csak az irodalma – által a XX. és a XXI. századot, miközben mindez visszafelé is igaz, mert közben a XX. és a XXI. század felől teremtdik meg a XVII. század. A barokkot a XIX–XX. században találják föl, ám ez a találmány nem tartható a XVII. század nélkül, mondhatjuk, hogy nincs értelme nélküle. A XVII. század ugyanakkor létezik a barokk nélkül is, de inkább csak úgy, mint valami múzeumi darab az elképzelt Atlantiszról. Ezért megszólító erejének, képzelőerejének jó része tételezi a XX–XXI. századot. Ezt a köztes helyet, ezt az ingatag terepet kutatom. A XVII. században rátaláltam Ali Baba barlangjára és a Big Bangre, hisz ebben a korszakban egyszerre található meg a fantasztikus kincs és mindennek az eredete, én pedig valóban meg vagyok győződve róla, hogy ott van. Az Inca Garcilaso, Bach, Spinoza, Sor Juana. A gépezet térképe. Ott és akkor semmi sem ér véget, és semmi sem kezdődik el, ám mindaz, ami előtte volt és utána lesz, ebben a században egy nagyon is lehetséges, de aligha végleges alakot ölt. Erről írtam a doktori disszertációm, és különös figyelmet szenteltem benne Sor Juana Inés de la Cruz, Juan del Valle y Caviedes és Gregorio de Matos költészetének. Mexikó, Peru és Brazília. Ez a háromszög valamiféle Amerika-térképet rajzol ki – ha pedig az egyik szögét megtükrözöm, rombusz lesz belőle, és a csúcsában máris ott találjuk Luis de Tejedát Argentínában. Ezt a(z amerikai) térképet képzeltem magam elé, ezt a fogalmat (a barokkot), és ezeket a műveket. Ez a tevékenység pedig – a térképrajzolás, a fogalmi gondolkodás, a különféle művek tanulmányozása-hallgatása –, azt hiszem, fontos része annak, amit és ahogyan írok.

KM: Egy költészeti lapot is szerkesztesz, az a címe, hogy *Rapallo*. Volt szerencsém több számot is a kezemben tartani (gyönyörű!); kérlek, mesélj most az olvasóknak a lap szerkezetéről, arról, hogy kiket publikáltatok eddig, és kiket terveztek a jövőben bemutatni!

FR: A *Rapallo* című lapot többen szerkesztjük: Gabriel Cortiñas, Emilio Jurado Naón, Franco „Coco” Massa és jómagam. A *Rapallo* közös projektünk, olyan tér, ahol együtt gondolkodhatunk, és megmutathatjuk elsősorban a latin-amerikai költészetet. Eddig számos költővel dolgoztunk együtt a *Rapallo* lapjain: Violeta Kesselman, Fisher, Martín Gambarotta, Javier Fernández Paupy és Mario Ortiz (Argentina), Carmen Berenger és Germán Carrasco (Chile),

Julián Hebert és Rayco Severiano (Mexikó), Laura Jaramillo (Kolumbia–Egyesült Államok), Damián Padilla (Kuba–Kanada), José Roberto Duque (Venezuela), María Salgado, Luz Pichel és Mercedes Cebrián (Spanyolország), Alexis Almeida és Zaina Alsous (Egyesült Államok), Dagmara Kraus (Németország), Didier Bourda (Franciaország), Marwa Helal (Egyiptom–Egyesült Államok), és még hosszan sorolhatnám. De a *Rapallo* nem csak egy közösség, hanem egyszersmind egy papíron megjelenő költészeti lap is. Ez nagyon fontos célunk, szeretjük, hogy fizikai alakja van, megfogható, hogy inkább „arculata” van, mint „profilja”. Ezért olyan fontos a képzőművész Lino Divas: ő illusztrálja az újságot, ő tervezi a borítókat, miközben Juan Pablo Fernández a tördelésért és a tipográfiáért felelős. Az pedig, hogy papíralapú újságban gondolkodunk, arra késztet, hogy megtervezzük a méretét, a formátumát, a „térképet”, amelyről az előbb beszéltem. A papír választásra kényszerít és választásra sarkall. Minden lapszám lehetséges, de nem véletlenszerű térkép, rengeteg olvasás, válogatás és beszélgetés eredménye arról, hogy miről szóljon az aktuális szám, és mit hagyjunk a későbbi *Rapallo*-körökre. Ami például nem fér bele a lapba, az elhangozhat a lapszámbemutatón, amit egyfajta „szóbeli mellékletként” kezelünk: gyakran itt olvasunk fel olyan verseket, amelyeket máshol nem lehet meghallgatni, csak a bemutató „élő” adásában, nem pedig a nyomtatott lapban. Ez történt, a többi közt, Sofía Le Blanc vagy Florencia Castellano szövegei esetében. A lapnak előre meghatározott rovatai vannak: élő költők kiadatlan versei; interjú, amelyben olyan szerzőkkel beszélgetünk, akik fontos, érvényes kérdéseket vetnek föl, és nem feltétlenül fiatal költőkre gondolok; egy másik rovatban elfeledett szövegeket olvasunk újra, olyanokat, amelyeket ma már alig olvas valaki, vagy nagyon régen adták ki, de fontosnak tartjuk, hogy „feltámasszuk”, és párbeszédet kezdeményezzünk közte és a mai helyzet között (ilyenek voltak például Gerardo Deniz, Pablo de Rokha, Martín Adán, Kamau Brathwaite munkái); aztán ott vannak az esszék, számonként három-négy szöveg, ide írt már Matías Capelli, Irina Garbatzky, Claudio Iglesias, Marina Closs, Miguel Ángel Martínez García, vagy épp Silvia Schwarzböck... A közelmúltban pedig bővítettük a lapot egy fordításról szóló résszel. Valójában ez nem is bővítés, inkább azt mondhatnánk, hogy kiemeltük a fordításokat, mert azok a versek, amelyeket kiadunk vagy „feltámasszunk”, eredeti nyelven jelennek meg, és mellette közöljük a fordításukat is. Ebben a részben azonban nemcsak lefordítunk egy adott szöveget, hanem rövid interjút közlünk a fordítóval, ahol elmondja, milyen volt a

verssel dolgozni, mi történt a fordítás során. Sőt, amikor csak lehet, párbeszédet kezdeményezünk fordító és szerző között, ahol még jobban láthatóvá válnak a „fordított költészet” jellegzetességei. Így történt Marwa Helal és fordítója, Karina Cicero között. Nem olyan régóta pedig a *Rapallo* már nem csupán verseket és esszéket publikáló lap, de könyvkiadó is. Az első kötet, amit kiadtunk, az első Rapallo Költészeti Verseny nyertese, Manuel Pérez kötete, a *Maples*. Ezt követte Amparo Arróspide munkája, az *Aventuras de BitBot, Aman y Llá + Cielito lindo*, a 2022-re tervezett kötetek közül pedig hamarosan megjelenik David Antin *Talk Poems* című munkája, amelyet Emilio Jurado Naón és Germán Carrasco fordított spanyolra.

KM: Milyen szellemi környezetben dolgoznak ma a fiatal költők Buenos Airesben? Miféle irányok vannak, kik a legkiemelkedőbb alkotók?

FR: Azt hiszem, egyszerre több színtérről beszélhetünk. Ezek többé-kevésbé elszórtan működnek, néha virtuálisak is, és bizonytalanul kapcsolódnak egyes, alkalmoszerű, nem rendszeres eseményekhez. Elszigetelt kis körökről van tehát szó, és ebben semmiféle politikai ártatlanság sincs. A XX. század végén megszilárdult kiadói monopóliumok elvégezték a dolog nagyobb részét. A közepes vagy kis kiadók megsokszorozódása, amelyek a 2001-es válság nyomán jöttek létre Argentínában, ugyancsak ennek a jelenségnek a részét képezik. Kifejezetten tünetet jelez ugyanis, különösen, ami a költészetet illeti, hogy nem a költészeti lapok sokszorozódtak meg, hanem a költészeti kiadók. Az pedig szinte már közhelyes igazság, hogy egy kiadó és egy folyóirat nem csupán nem ugyanaz, de teljesen különbözőképpen működik: a kiadó olyan projekt, ami egyszersmind katalógus is, hisz egy szöveg vagy egy költői hang számára egyfajta célt testesít meg (jelesül, hogy elfogadták, kiadják), miközben kiindulópont is (mert nyilvánossá válik, megismerik). A folyóirat azonban útkereszteződés, átkelőhely, szövetség, vagyis szinte a katalógus ellentéte. Nem úgy működik, hogy körülhatárol egy területet (projektet, katalógust), hanem újrarajzolja, összefűzi a határokat: hangokat, stílusokat, gondolatokat, formákat. A folyóirat olyan, mint egy dinamikus, állandó vitában álló térkép. Bizonyos kiadók – például a Vox kiadó Bahía Blancában, Buenos Aires tartomány déli részén –, és lapok – így a Buenos Aires-i *Diario de poesía* (1986–2012) – némi betekintést nyújthatnak ebbe: a Vox, jóllehet kiadó volt, inkább műkö-

dött költészeti lapként, és gyakran nem csak irodalmi projekteket működtetett. Mivel működési mechanizmusa inkább az irodalmi folyóiratokéra emlékeztetett, kiadványaikra afféle „kordokumentumként” tekinthetünk, amelyek eltakarták a „kiadói projektet”, ez pedig nagyon egyedi arculatot kölcsönzött neki. A *Diario de poesía* ugyanakkor olyan folyóirat volt, amely éppen azt a célt tűzte ki maga elé, hogy újrarajzolja a határokat, még a költészet és az újságírás közötti határvonalat is. Ebben egészen odáig jutott, hogy elképesztő példányszámban nyomták, és még a sarki újságosnál is kapható volt; úgy nézett ki, mint a színes hetilapok, és elképesztő hatással volt az argentin költészet újradefiniálására. Ennek a folyóiratnak a lapjain zajlott a híres, de nem túl fajsúlyos neobarokk vs. objektivizmus vita, és a *Diario* ugyanígy megkerülhetetlen igazodási pont, amikor a „90-es évek költészetének” homályos kategóriájáról gondolkodunk: ebben a lapban írták le a századvég irányzatainak egy részét, és innen nőtt ki magát számos irányzat a következő évszázad elejéről. Idővel azonban a *Diario* lassacskán leült, kimerült: ez talán elkerülhetetlen egy ilyen hosszú életű lap esetében, amely ráadásul inkább volt katalógusszerű, egységesebb projekteken gondolkozott, és azt mondhatjuk, hogy a végére „elkiadósodott”. Ebben a felaprózottságban pedig ma több elbeszél, mint eldalolt költészet hallatszik, hangtalan költészet, amely inkább egyéni, semmint egyedi véleményt tükröz, véleményköltészet, nem pedig elméleti jellegű. És azt látom, hogy a legjobb dolgok akkor történnek, amikor odébb visszük vagy épp megteremtjük a határokat, amikor összeszöjünk további, mondjuk politikai határokkal. Ez persze mindig kockázatos, de ha nem vállaljuk a kockázatot és a határok kitágítását, akkor nemigen történik semmi, olyankor bajosan kerül bármi is a felszínre. A kereszteződésben, a szándékos hibában, a (nem virtuális) hálózatokban tapasztalhatjuk csak meg, hogy valami atomjaira hullik, és a térkép dalolni kezd.

KM: Miféle költészettel kapcsolatos eseményekről tudsz Argentinában?

FR: Egyrészt ott vannak azok az események, amelyek magukba olvasztják és segítik a költészetet: ilyenek az utóbbi időben a független kiadók sokszínű, változatos könyvvásárai, és mindig is ilyenek voltak a többé-kevésbé intézményekhez köthető költészeti versenyek. Másrészt pedig azok, amelyeket maguk a költők kezdeményeznek – felolvasások, író-olvasó találkozók –, így szélesít-

ve az olvasóközönséget, gyarapítva a témákat, bővítve a körein-
ket. És bár kisebb mértékben, de ott van, és növekszik az egyetem
szerepe, amely, mivel összekapcsolja a XXI. századi tudományt és
irodalmat, kulcsfontosságú tényezővé léphet elő. Most persze még
a folyamat elején, az alapozásnál járunk. A *Rapallo* tagjaival pedig
nem csupán az újságot magát szerkesztjük, hanem megpróbálunk
új utakat találni, vagy épp megújítani a régieket. 2020-ban például
költészeti versenyt rendeztünk, ami elég „tipikusnak” mondható
út, ám rajta keresztül, várakozásainkkal ellentétben rengeteg új
szöveg, hang és hely bukkant elő: velük máig beszélgetünk, közös
tevékenységeket, publikációkat tervezünk. 2021-ben pedig meg-
szerveztük az első *Rapallo beszélget* című eseményt, ami egy újfaj-
ta irány: abból az ötletből fakadt, hogy most ne a verseket vagy a
költőket állítsuk párbeszédbe, ahogyan azt a lapban rendszeresen
tesszük, hanem elveket, költészeti-geopolitikai helyzeteket vessünk
össze. Olyan beszélgetést terveztünk tehát, amely összekapcsolja a
költészetet és a történelmet, lehetővé teszi mai „szövegállapotok” és
helyszínek összecsengését. Nagyszerű alkotók vettek részt benne:
María Salgado (Spanyolország), Violeta Kesselman (Argentína),
Carlos Regueyra Bonilla (Costa Rica), Laura Jaramillo (Kolumbia–
USA) és Gabriel Cortiñas (Argentína). Ha pedig „eseményről” be-
szélünk, ma a legkülönlegesebb talán a következő Dél-Amerikai
Költészeti Fesztivál (Festival Americano de Poesía), amelyet a Bu-
enos Aires tartománybeli Hurlingham kulturális tanácsa szervez.
Dél-Amerika és Argentína számos helyéről hívnak költőket, és így
kapcsolják össze a költői hangokat és területeket. Nem túl gyakran
rendeznek ilyesmit Argentínában, pláne nem az utóbbi években;
az esemény kifejezett stratégiai célja, hogy helyreállítsa a dél-ame-
rikai párbeszédet, és ehhez a költészet jelenti a kapcsolópontot: ez
nem csupán nagyon fontos, de kifejezetten biztató is.

KM: A közelmúltban versesköteted jelent meg. Miféle kötetről
van szó, és milyen fogadtatásra számítasz? Kik olvasnak és kik
írnak ma verset?

FR: A kötet címe *la resistencia ordena* (rendezett ellenállás), és
bízom benne, hogy akik el fogják olvasni, vagy már elolvasták,
olyasmit találnak benne, amit eddig ebben az interjúban elmond-
tam. Úgy gondolom, szorosan összefügg mindazzal, amit az utób-
bi években csinállok, amin gondolkodtam, miközben tanítottam,
kutattam, amíg a *Rapallóval* foglalkoztam, amíg csak egyszerü-
en éltem a pandémia alatt: talán kicsit kevésbé, de nem feltétlenül

rosszabbul. És bár a kötet nem tekinthető mindezek eredményének, mégis úgy működik, mint az elmúlt évek lenyomata, olyan, mint valamiféle szövet: ott vannak a fonalak, kilátszanak, például az életben, de a könyvek maguk is szőnek valamit, egy alakzatot, térképet, erőteret, vagy épp magát a feltételezést, hogy a fonalak önmagukban nem árulnak el túl sokat. Ami a kötetben van, az nincs ugyan a fonalakban, de nélkülük nem jöhetne létre. Hogy mi van a kötetben? Három dolog leginkább. Egy politikává lett mítosz térképe; egy költészetfelfogás, amely szerint nem végleges, de nagyon is beszédes és ellentmondásos a tudomány és a nem-tudomány, sőt a mágia és a tudomány közti határvonal; valamint a „könyvbe vitel” egy lehetősége – mert ahogyan létezik színre vitel, elsősorban a verses kiadványok esetében ugyanúgy beszélhetünk „könyvbe vitelről” –, amely egyetlen kottában gyűjti egybe a megannyi variációt „egyetlen dalra”. Politikai térkép tehát, elmosódott határ, és lehetséges partitúra. Amikor a kiadó elolvasta, azt mondta, szerinte olyan, mint egy „meghackelt telefon”. Úgy érzem, ez is nagyon találó kifejezés. A történet röviden: egyszer felkértek, hogy írjak filmforgatókönyvet egy férfiről, aki feltalált egy esőfakasztó gépet, én pedig kutatni kezdtem. A film aztán félbemaradt, én viszont nagyon kíváncsi voltam, és folytattam. A gép működött, jóllehet ezt természetesen sokan vitatták. A férfi, Juan Baigorri Velar, egy állítólagos argentin mérnök, aki végül Uruguayban kötött ki, nem volt diplomája, de volt helyette két párhuzamos családja, szóval semmivel sem tűnt valószínűtlenebbnek, mint maga a gépe, amelynek a terveit sosem adta el, sőt meg sem mutatta senkinek. Aztán – miután végigrohantunk több, mint fél évszázadnyi argentin történelmen, a történet belekerül a *Times*-ba, Baigorri pedig a Buenos Aires-i karneválok fontos szereplőjévé válik, saját dalai és álarcai lesznek, vagyis még életében legendák övezik, és „a Villa Luro-i mágus”-nak nevezik –, mindez egyszeriben eltűnik. Paff, nyoma sincs a masinának, a pasas történetének is épp csak elmosódott nyomai akadnak, szinte vicceskedve írnak róla, a bolond, de ártalmatlan mérnökről. Számomra az, hogy a második világháború idején nem akarta eladni a gép tervrajzait egy idegen országnak, mert argentin találmánynak gondolta (miközben ez nyilvánvaló paradoxon, hisz ő maga uruguayi volt), sőt meg sem mutatta, mert nem egy videón lehet látni, ahogyan magyarázza, hogy működik a gép, de a rajzok sohasem látszanak, egyszerűen az, hogy nem akarta egyértelműen megmutatni a határvonalat a tudomány és a nem-tudomány között, miközben ő maga nyilvánvalóan és tudatosan ezen a bizonytalan határvonalon egyensúlyozott,

számomra sem bolondnak, sem pedig ártalmatlannak nem tűnik. Hiszen ha valaki kedvére parancsol az esőnek, és ebbe a tudományába senkit nem avat be, az valóban sem nem ártalmatlan, sem nem vicces. Ez a tudományos mítosz tehát, amely egyszerre volt valós történet, és vált hamar legendássá, sőt szinte karneváli látványossággá, nem más, mint az ellenállás politikai és költői térképe, számomra pedig egyszerre megfejthetetlen és lenyűgöző, olyan, mintha arra volnánk kíváncsiak, hogy mi volt előbb, a tyúk vagy a tojás. Ugyanakkor némiképp felkavaró, mégis alapvető ez a politika és poétika, hiszen kifejezett tettekreedséget fejez ki, de anélkül, hogy előtte még minden kétséget meg kelljen oldani. Ezek között a körülmények között a megnyugtató formulák eltűnnek, és a helyükbe egyértelmű, de csöppet sem egyszerű erő lép, s ez az én értelmezésemben ugyanaz, ami a költészetet azzá teszi, aminek oly gyakran érezzük is: ami mindent kibillent, akár azért, mert bonyolult, akár azért, mert előreláthatatlan.

KM: Eközben pedig költészetet tanítasz a Buenos Aires-i Egyetemen. Miért fontos számodra ez a tantárgy? A tanítás során segít, hogy te magad is költő vagy, és belülről is látod, hogyan készül egy vers?

FR: Néhány éve, Argentínában egészen pontosan 2003 óta a tudomány és az irodalom között hétköznapiabbá vált a kapcsolat. Nem ritka például, hogy a költők a saját verseiken dolgoznak, miközben mondjuk doktori disszertációt írnak a költészetéről. A költészet felől nézve ugyanakkor elég újszerű ez a jelenség. Az nem annyira új, hogy az írók tanítanak és kutatnak, az azonban igen, hogy a költői gyakorlat ilyen közel kerüljön a filológiai kutatás gyakorlatához. Mint korábban mondtam, az egyetemekre ebben az értelemben jókora feladat hárul, ám ez ma még aligha körülhatárolt feladat. Ebben a kontextusban fontosnak gondolom, ha költészetéről tarthatok szemináriumot, ha arról vitázunk például, hogy azért kell-e költészetet tanulni, hogy „megértsük”, vagy hogy a költészet tanulmányozása „segít”-e a költőknek abban, hogy jobb verseket írjanak. Mindenekelőtt le kell rombolni a mítoszokat: a költői szeminárium boncasztalán, mindenféle olvasmányok, ötletek és történetek közepette megszűnik „titokzatosnak” és „nehéznek” lenni a költészet. A költészet *vox populi*, és mint olyan, senkinek sem könnyű. A nehézsége pedig beszédes, nagyon is beszédes. Vajon miért nehéz megérteni az olvasott verset, és miért szűnik meg nehéznek lenni, ha mondjuk egy dalt hallgatunk? Mióta érdekel

bennünket jobban a költő életrajza, mint azé, aki mondjuk regényt vagy esszét ír? Miféle többletértéket tulajdonítunk a költészetnek, amitől a „poétika” szó egyfajta talizmán, varázsszó lett a művészet sötét bugyraiban? A film poétikája, a zene poétikája, színházpoétika, irodalmi poétika, az impresszionizmus vagy épp az erotika poétikája... és spanyolul még a gólok is „poétikusak”, de vajon csak Maradona képes ilyesmire? Egyszóval a „vizsgálat”, vagyis tudományos gyakorlat tárgyaként kezelt „vágy titokzatos tárgya” valójában mindig is az volt, Arisztotelész *Poétikájától* fogva egészen biztosan, ma pedig talán új lehetőségeket nyithat és nyit is a költészet gyakorlata és elmélete számára. Nem gondolom, hogy bárki is kívül volna a költészetben, bár a költészet nem engedi, hogy mindenki belül érezze magát. És ez sem újdonság. Ahogyan az sem, hogy a költészet által és a költészet segítségével „valami más” is megtörténik. Ez a „valami más” pedig sosem volt „ugyanaz”. Ma, amikor a tudomány és az irodalom – különösen pedig a költészet – ilyen újszerűen közel van egymáshoz, talán új utakra bukkanhatunk, amelyeken át belakhatjuk, bebarangolhatjuk ezt a földet. Miközben pedig ezeket az új utakat keressük, nagy hasznunkra lehet egy olyan szeminárium, ahol csak költészettel, annak formai és elméleti, történeti és gyakorlati, földrajzi, vagy épp nyelvészeti kérdéseivel foglalkozunk.

KM: Mielőtt nekilátnánk a verseitek lefordításának, íme a számomra legfontosabb, legnyomasztóbb kérdés: lefordítható-e szerrinted a költészet?

FR: Mi lenne, ha nem volna lefordítható? Bánat. Most hirtelen, amikor erre gondolok, úgy képezem, hogy a költészet fordíthatóságának a kérdése az örömhöz kapcsolódik, valamiféle állapot: azt akarjuk, hogy amit szeretünk – meghallgatni, olvasni, megérteni, élvezni, megosztani, mindazt, ami örömet okoz –, velünk is megtörténjen. A kulcs talán az *is* szócska. Mert a fordító öröme és a lefordított öröme között ott van mindazoknak a hatalmas öröme *is*, akik részt veszünk ebben az egészben, a fordításban. A fordítás egyfajta részvétel. Innen származik az iránya. Hogy ki vehet részt benne, és hogyan. Miközben megkérdőjelezzük az eredet fogalmát, az eredetét, a kiindulópontot, ezt az állítólagos tisztaságot. A fordítás az eredetét éppen csak kezdetté változtatja, historizál, ekkor pedig mi ezt vagy amazt a fordítást nevezzük meg (és választjuk): ha ezt, akkor azt jelentette, ha amazt, akkor most ezt jelenti és így tovább. Megint csak térképeket rajzol. És akkor tudatosan

elhelyezi a történetben a költészetet. Hisz lehetséges, hogy a költészet egyfajta metanyelv, és néha tényleg az; a fordítás azonban minden kétséget kizáróan csakis metanyelv lehet: az értelmezés értelmezése, szövegről írott szöveg, egy hang hangja. A fordítás a költészet története is. Vidámság is. Részvétel is. És nem csak egyféleképpen lehet részt venni, ahogyan nem csak egyféleképpen lehetünk a költészetben és a költészettel. A fordítás talán ezért a vers szomorúságának leggyorsabb útja: a rossz fordítás feloldja a kapcsolatot, megakadályozza, hogy a vers, az ilyen vagy olyan hang részesei legyünk. A fordítás a kapcsolatteremtés egy módja, kapcsolatokat teremtünk, kapcsolódunk általa. A költészet is ilyen. A jó fordítás olyan, mint egy jó bár: odamész, örülsz, hogy ott vagy; a bárókban sem ért az ember mindent, de akkor is, odamész ott vagy, és valami egyszer csak megjelenik. Kaptam tőled egy Faludykötetet spanyol fordításban, és örültem. Magyarul sosem találkozhattam volna vele. Emlékszel, egyszer, amikor a tanítványaiddal beszélgettünk, valaki mesélt egy rossz fordításról, már nem emlékszem, melyik könyvről volt szó, de arra igen, hogy azt mondta: „egyszerűen nem hallom a szöveget, mintha *nem volna ott*, amit lefordítanak, csak a fordítás látszik”. Fantasztikus gondolat. Olyan volt, mintha azt mondta volna: ketten táncolnak, de csak az egyik van a táncparketten. Ez szomorú. Ha ott a vers és ott a fordítás is, öröm. A fordítás lehetséges szöveggé, a költészet pedig daloló hanggá varázsolja a hangot. Mindkettő ott lebeg a levegőben. El kell fújni, mint a születési tortán a gyertyákat, és akkor, talán teljesülhet, amit kívánunk.

Az argentín térkép

Válogatás a *Rapallo* folyóirat költőinek verseiből

GABRIEL CORTIÑAS

(1983–)

Költő, tanár és szerkesztő. Verseskötetei: *La recidiva* (2019), *Pujato* (a Casa de las Américas Költészeti Díja 2013), *Hospital de campaña* (Margarita Hierro Nemzetközi Költészeti Díj, 2011), *Brazadas* (2007); valamint egy esszékötetet is írt *Cuaderno del poema* címmel (2017). A Buenos Aires-i Egyetemen (UBA) szerzett bölcsészdiplomát, ugyanott jelenleg doktori disszertációján dolgozik, amely Pablo de Rokha chilei költő munkásságát dolgozza fel. Az Universidad Nacional de las Artes Egyetemes költészet I. című tárgyának oktatója, a *Rapallo* költészeti lap társszerkesztője.

Kézzel kifaragott öböl körvonalai
a jégredők eltűnnek egy sötét sarkkörü hajnalon.
Minden délután
kiment a mólóra hálójával és hozott egy pár fókafogat
agyarleves az előző, legutolsó fókavadász ízével
egy leves, ami őrzi az élő húst bemocskoló foka fagyos
leheletét
egy húzásra lerántják a bőrét
de a szeme
visszakíváncsozlik

*

Mi, kérvényezők, akik elvesztettük a hóban
saját súlya által
legyőzött ügyünket,
mindent, ami a völgyben zajlik belefoglalunk
ebbe a tekintetbe, és épp ott
jön majd létre a valódi
Argentín antarktiszi területek
kézikönyve

Akik elvesztették városuk nevét, Estancia
de la Santa Rita
a bányamunkások programozott áttelepítése miatt

az érceket szállító kábelfelvonót
az Adolf Bleichert & Company gyártotta

mikor majd két generációig leásunk, a családnevek
maradványait
a hegység túloldalán találjuk

A Pujato (2013) című kötetből

Várnai Gina fordítása

V. V. FISHER

(1974–)

Könyvtárosként dolgozik egy állami iskolában, nyolc verseskötetet publikált, köztük az alábbiakat: *hacer sapito* (1995; 2005), *A boca de jarro* (2003), *Arveja negra* (2005), *Notas para un agitador* (2008) és *Había una vez* (2019).

Házam egyben
becsap-lak
tönkrement és fekete
ahogy Isten
szeme hasította
szét négy
szemben két gyerek
virraszt

*

Mama mindig melenget
papa pedig élém teszi a dolgokat
mert rendet kell tenni
az asztalon a tojások
nem a kakasé
hanem a tyúké

Az hacer sapitos (kacsakő, 1995) című kötetből

kisgyerek korában nyakára dőlt
 egy zongora, azóta
 csigolyái ■■■t játszanak ha táncol
 a villamosszéken: szavaival
 nem tanúsít megbánást, nem üvölt
 mozgalmi dalokat

Háborús szonáták rögzítése volt
 a dolga, csontok dobpergése szemtől
 szemben a fogvacogással. A villamos áram
 jó társa mondja most
 életfogytig bezárva

A test zenéjéből egy örökérvényű igazság
 fakad de ha egy vékonyélű levél
 hullott volna a nyakára, milyen szavakat
 nem írna le a papírra?

Egy kishú kérdezi a másikat
 mikor a tenger háborog, vajon beszél?
 shh... válaszolja kis barátja
 akár a hullámok
 és hallgatnak

*A Notas para un agitador (Feljegyzések egy
 agitátornak, 2008) című kötetből*

Gyémánt fénnnyel
a súlyos paplan alól
bújik elő vaginád
és sötét szám
átvág a bozóton
lassan, finoman
mint a hullám és habja
a partot cirógatva
ahogy régen a penna
a papíron átsuhanva
szordinóval írt a lapra:
egy titkos szócska
mit neked mondok elalélva
te vagy a csoda és még inkább csoda
mikor semmi perc alatt
bozontos erdők közül
kinyílik zamatos csiklód
bódító folyam csordogál
mézédes számba
és szoros ölelésben
elaltat a ragyogó ég alatt

A Pavadas (Csacskaságok, 2017) című kötetből

Várnai Gina fordításai

EMILIO JURADO NAÓN

(1989–)

A Buenos Aires-i Egyetemen szerzett bölcsész és tanári diplomát, emellett a *Rapallo* társszerkesztője. Három szépirodalmi kötetet publikált: *A rebato* (2013), *Sanmierto* (2019) és *Tópico de los dos viajeros* (2020), valamint a *Zanja grande* (2021) című verseskötetet. Lefordította David Antin *Talk poems* című könyvét (2022). Írói műhelyeket szervez, recenziókat és kritikákat ír kulturális folyóiratokba.

S s s s s s s s z
szí szeg az ész
a ser
penyő vas

le mez
én
vagy nem
talán
észre vet
te és
fel

jegyez te papírra
vetet te
ő
a komor felke
lő
elnök ő
lő
aki szeszélyesen
hosszabbít
ja
az ülést aki szign
ál vizsg
ál hiteles ak
tát ik
tat
aki a hát

térből zengőn
 orrot dörg
 űl aki
 szigorúan hely
 esel és sejt
 elmesen
 veszt
 egel
 ez
 selypeg

*

A nagy
 árok

Csupa föld az ujjuk fá
 radt minden inuk csu

remeg hamar

pátért ör

ember visz
 szatér meg
 törten a meg
 törttel tenyer
 ében hozza a
 bókoktól ter
 hes test

ítsa

csak a

lapát

pa föld a
 hosszú kör
 műk alatt jó len
 ne hang
 olni a vony
 ítást

indul la

eg ember jó

et haj

ot a göd
örbe ás
son te
messe a
trágy át
nahát
hogy dal
olnak a
gébicsek

A Zanja grande (Nagy árok, 2021) című kötetből

Kutasy Mercédesz fordítása

FLORENCIA CASTELLANO

(1975–).

A Buenos Aires-i Egyetemen végzett tanárként és bölcsészként. Középiskolákban tanít, valamint a Di Tella Egyetemen tart írás- és szónoklatműhelyeket. 1997 és 2001 között a *Quesquesé* és az *Ilusiones perdidas* című lapoknál dolgozott. Kötetei: *Propiedades vigiladas* (2005), amelyet *Monitored properties* címmel fordítottak angolra 2016-ban; *Un ruiseñor completamente blanco* (2007), *Relieves de dispersión* (2009), *Hora cátedra* (2017) és *Canción de lucha* (2022).

Rizsföld

Az út közepén
kazlakban, rosszul vágott rizskalászok akár a leopárdkörömök.
A fénykor odaveszett a tűzben a nőekkel együtt, akik a zászlót
hímezték, ruháikból volt a takaró, amin a pelenkát cserélték.
Most félig megrakott halmok állnak ott, de
senki nem jár arra, senki nem kérdez, senki nem fürdik a
folyóban.

Határ

A fák kidőltek. Elvesztették szerepüket.
Mostanra rottweilerek gizgazai lettek, kutyaké, akik el-
hagyták otthonukat
mert azt hitték, hogy e határvonal maradványaiban
saját fajtájuk felszabadulását szimatolják.

*A Relieves de dispersión (2009) (Szétszóródó
felszínek) című kötetből*

Egy ápolónő talált tegnap egy rozsdás sisakot
 és a fejére húzta
 álzarándok útjelzője bukkant ki a hóból
 mint egy boholy, ami napok alatt egyre nagyobbra nő
 és senki nem tudja honnan jött
 és sötétségében éjjelek bújnak meg
 és tovább gurul céltalanul.

A katonák megtanulják az elhagyatottság skolasztikáját
 a hóolvadások során
 és hogy mikor válik le egy-egy bőrdarabka
 és hogy a lilától a sárgáig egy véraláfutás vezet
 és hogy egy seb, másnapra, nagyon hasonló ecetes
 levet ereszt mint amit a tőkehal főzésénél használunk.

*Az Un ruiseñor completamente blanco (2007,
 Egy teljesen fehér fülemüle) című kötetből*

Dal, ami súlyos, mint egy zsák rizs

5 literes szódavizes ballonokat emelgetsz
görnyedten egy barlang belsejében a
kilapított tengerrel szemben
hátadon teliholddal
és történetünk minden súlyával
ettől még a gerenda egy rúgástól nem törik félbe
a mindennapos edzés nem szabadít fel, a harcművészet nem
lyuggatja át
az összes wokba átpakolt homokszemcsét
nap mint nap,
tarisznyarak és járás,
barlang és árapály,
ismétli a part hullámozó vonalát,
míg ki nem húzza az összes napot a naptárban, amit néma
cselekvéseink során követünk
ugyanazon az úton ugyanazokkal a holland-argentin
tehenekkel
szem kinyit-bezár, üzlet kinyit-bezár
vászonstatyrokat számolni kilós rizsekkel
a tenger előtt, ami megtörik de ott marad
ugyanazon a sosem változó parton.

*A Canción de lucha (2022, Csatadal) című
kötetből*

Várnai Gina fordításai

FRANCO RAMÓN MASSA

(1982–)

Biológus (UBA), tolmács és író. A *Rapallo* társszerkesztője. A *Lady Di*, *Haters* és az *Extraño a los Federicos* című művek írója, rendezője színházban és audiovizuális produkciókban egyaránt. A *Neuronías* (2018) szerzője.

Arra gondoltam, összerakok egy teljesen szabályszerű jelzőberendezést, és működött. Egész életemben menekültem a búcsúzástól. Egyik-másik narratívába burkolóztam, sok közülük még nem.

Csillapodj, rossz elme, csillapodj! El kellett olvasnom a papírt, és összeraknom a hangzó információt. Egy motorkerékpár hátsó részén ültem, rajtam irodai ruha, több kiló túlsúly, szemüveg, kevesebb haj, mint ami kedvemre volna, és némi félelem. Parco ült elől, soványabb, tapasztaltabb volt, beszélt hozzám, hátrafordult, és a kezembe nyomott egy fénymásolatot. A sisakon át kiabálta, „három héten belül indulok”. Semmit sem értettem. Muszáj volt látnom a szavakat, „megfelelt”, „déli-sarki intézet”, és a teljes nevét. „Mire alkalmas, te összeférhetetlen?”, Lement a vérnyomásom. Ráeszméltem, hogy haragszom / szomorú vagyok. Semmit sem értettem. Mennyi időre? Tizenhárom hónap. „Fékezz, kérlek, és leszállok. Soha többet nem akarlak látni ebben az életben. Beszéljünk holnap.” És a dokumentumfilm? És a rügyek az üvegházban? A rügyesházban? A harag szemüregi nyomássá változott, és minden elfehéredett: a galambok, a karton, a cement. Ki akarna elmenni Buenos Aires-ből? Minden évben körülbelül nettó százötvenezer ember jön ide élni. Intellektuális gátakat építettem az énem és az érzéseim közé. Még ordítani sem tudtam nyugodtan anélkül, hogy megijesztettem volna valakit. Csak annyi jutott eszembe, hogy Őt, a lányt felhívjam a mobilomon: megnyugtatót a jövőben élés öröme. Igyekeztem, nehogy túl vékonykán csengjen a hangom, és ezért lassan lélegeztem. A rögzítő felelt. Gondolatban a járdához

vágtam a készüléket, előrehajoltam, akár egy majom, és csak úgy faltam az anyacsavarokat: fém- és vérizük volt. Tíz háztömbön át futottam, egészen hazáig.

Emlékszem, arra gondoltam, sebesült fóka vagyok, foszforeszkáló ketaminos dárdák sebeztek meg. Motoroztunk, én hátul ültem, kapaszkodtam, belső combbal tartottam magam, kétségbeesetten kapaszkodtam, nehogy leessek az útra, és elüssön egy busz. Emlékszem, azt kiabáltad, „jól mentek a vizsgák”, „Miféle vizsgák, Parco?”, Az életünket kockáztatva előhúzott egy papírt a dzsekije zsebéből. Egyik kezemmel nem kapaszkodtam, de jobban szorítottam a motort a combommal, miközben a bukósisak plexijén át olvastam: déli-sarki ügyek titkársága, vagy valami ilyesmi, aztán a barátom igazi neve, és megfelelt. „Tizenhárom hónapra megyek. Három héten belül indulok.” Kiszaladt a vér az arcomból, és izzó harag festett mindent fehérre. „Jól tudod, hogy számomra a barátság jelenlét vagy semmi. Le akarok szállni a motorról, majd beszélünk, ha ez elmúlik.” Nem túl elegánsan téptem le a bukósisakot. Kihasználva, hogy épp piros a lámpa, átmentem a túloldalra. Nem akarom, hogy sírni lássanak. Hányingerem volt. Nem számítottam rá, hogy elveszíthetek egy ilyen fontos barátot. Valahogyan fölszálltam a buszra, kinyitottam a vizespalackot, meg a vészhelyzetekre tartogatott tasak sót a hátizsák zsebéből, és kicsit föltornáztam a vérnyomásomat. A lábam boldog volt a motorozás után. Újra kell terveznem az évet.

Az utca remeg, a motor remeg, a ruha remeg, Parco remeg, és én is. Csak a leglényegesebbet fogom föl: a Déli-sarki intézet pecsétjét, a barátom valódi nevét, és a szót, megfelelt vagy alkalmas, egyre megy. Megfordul, bukósisakban kiabálja: három napon belül indulok. Tizenhárom hónapra megyek. Fékezz vagy leugrok, mondom neki, fékezz, vagy leugrok. Megismétlem, mert néha kicsit túlzok, de a barátság számomra jelenlét vagy semmi. Beleakadok a pedálba. Beleakad a szemüvegem a bukósisakba, és a földre esik: bárcsak összetörne, akkor még egy ok, hogy megharagudjak. Sosem néz ki

elegánsan, amikor föl- vagy lekászálódok a motorról. Amire csak ránézek, mind szomorú: egy háromlábú kutya, elgázolt galamb, amelynek a szárnya a levegőben lánghat, mintha valami nejlonzacskó volna, zsúfolt busz, magányos tömegek és önmaguk társaságában utazó egyének, én pedig zokogok, miközben átmegyek a zebrán. A belváros közepén, a Microcentro városrészben rejtőzöm el, szeretem, hogy még a neve is túlzás. Magamban ismétetem: a rosszullét nem az elme természetes állapota. Látom a légkondicionálókat, ahogy ott lebegnek a házfalakon, a fém konzolokon. Vezetékek tekeregnek az épületek közt, azon tűnődöm, vajon hogy vitték oda fel őket, kötéllal, daruval, vagy egy ember volt? Nyilván a galambok. Hirtelen feltárl egy épület két oldala, majd felhajlik, és bentről, ebből az üvegezett hasból előjön egy pénzszállító autó. Látok egy galambot, most megy át az úton, sétál, a lámpa zöldre vált, egy taxi megindul. A galamb habozik, hátrál. Mint a kegyes öregasszonyok.

Neuróniák – Legeslegelső rész

Kutasy Mercedesz fordítása

FACUNDO RUIZ

(1980–)

A CONICET és az Instituto de Literatura Hispanoamericana kutatója, és a Buenos Aires-i Egyetem Bölcsészkarán latin-amerikai irodalmat oktat. Számos műfajban publikál: *sobre eromas* (2007), *Escorzos. Catálogo japonés de imágenes a mano alzada* (2009) és *la resistencia ordena* (2021), versek; *Pianísimo* (2014), elbeszélések; *Mazo de cartas* (2010), regény; *Caravana* (2009) és *Trasnoche* (2014), bakelitlemezek; valamint összeállította az *Antología temática de la poesía argentina* (2017) című gyűjteményt. Kiadta Sor Juana Inés de la Cruz (*Nocturna, más no funesta*, 2014) és Carlos de Sigüenza y Góngora (*Mínimas multitudes*, 2018) barokk költők életművének egy részét. A *Rapallo* című lap társszerkesztője.

rendezett ellenállás
kinyitni a csapot és hagyni
hadd folyjon és beszélni a moziban

amíg

elvetjük

a

felhőt

[és a gép dalol]

z

z u h

z z u o

h g

h uu o

z u zz
 h hhhohohh oo o 00000000
 hHhhhhhhhh u h zz h
 u h hh h h h hhhohohh
 hhhhhhHhhh oooooo
 h zz u u hh zzz zz zzzz
 zzz zzz zzz zzz zzz zzz z zzz
 g u zhg u zhgg h u zzhgz ooogzhgo
 hoo ozhgo
 o uh ou z oz zz o uz
 o h u uhhuhuzg zghhzh
 Gzg
 G zoG
 G zo
 G Zuh
 gg

[őrült játék]

tisztázzunk két pontot az eső
 katonás mint a sereg hull
 a fenti rend
 leér és elég
 ezt megfordítani
 máris
 esik

*A la resistencia ordena (rendezett ellenállás, 2022)
című kötetből*

*

*az álmatlanság
 olyan éjjeli hely
 ahová nem lehet
 éjjel belépni*

*Az Escorzos. Catálogo japonés de imágenes a
mano alzada (Rövidülések. Japán szabadkézirajz
katalógus, 2009) című kötetből*

az álmatlanság
olyan éjjeli hely
ahová nem lehet
éjjel belépni

Az Escorzos. Catálogo japonés de imágenes
a mano alzada (*Rövidülések. Japán szabad-
kézirajz katalógus, 2009*) című kötetből

Kutasy Mercédesz fordításai

Költészeti folyóirat
Első szám: 1995. október 10.
Megjelenik kéthavonta

Alapító főszerkesztő: Turczi István

Szerkesztőség:
Turczi István (főszerkesztő)
Jeney Zoltán (felelős szerkesztő)
Szekeres Nikoletta (olvasószerkesztő)
Király Farkas (szerkesztő)
Nagy Péter (Czar – online)
Pálos Anna (szerkesztőségi titkár)

Tördelés: DT Pro Bt.

Szerkesztőség:
1147 Budapest, Gyarmat u. 106.
E-mail: tippcult@t-online.hu
Honlap: www.parnasszus.hu
<https://www.facebook.com/parnasszusfolyoirat>

Kiadja a TIPP-Cult Kft.
Felelős kiadó: Turczi István

Alapító mecénás: Ispánki László

ISSN 1219-3275

Lapunk megjelenését támogatta:

Sokszorosítás: Promisszum Kft.

Előfizethető a Kiadónál (1147 Budapest, Gyarmat u. 106.)
Megvásárolható webshopunkban: www.parnasszus.hu